

'Krachtig meesterschap'

Kwaliteitsagenda
voor het opleiden
van leraren
2008-2011

ONDER
NOSSEM
LTUUR
NIEZM
SCHAP

Leer**Kracht** van Nederland

Sterke basis voor de toekomst

'Krachtig meesterschap'

Inhoud

	Voorwoord	5
1	Markante punten in deze kwaliteitsagenda; de kracht van de beperking (samenvatting)	9
1.1	Wat is de aanleiding?	9
1.2	De ambities	11
1.3	Onderwijs is teamwork: een duidelijke rolverdeling	13
2	De basis op orde: versterking van de kwaliteit van de hbo-lerarenopleidingen	17
2.1	Het eindniveau	20
2.2	Meer structuur, een hoger instroomniveau en rendement, meer diversiteit	22
2.3	Opleiden in de school structureel verankeren	27
2.4	Tot slot: belangrijke randvoorwaarden	31
3	Meer academici voor de klas, een grotere kweekvijver	35
3.1	Meer academici voor de klas	36
3.2	Meer excellentie; nieuwe initiatieven	37
3.3	Kansen om de kweekvijver te vergroten	39
4	Meer variëteit in opleiding en beroep	41
4.1	Een schoolorganisatie met perspectief	41
4.2	Meer ruimte voor focus en differentiatie	46
5	Activiteiten, monitoring en financiën	49
5.1	Activiteiten	49
5.2	Monitoring	51
5.3	Financiën	53
	Bronvermelding	54
	Bijlage Gesprekspartners	56

'Krachtig meesterschap'

Voorwoord

Veel mensen werken met grote inzet in het onderwijs om onze jongeren goed voor te bereiden op een vervolgopleiding, een beroep en een plaats in de samenleving. Dat gebeurt met veel betrokkenheid en enthousiasme. Dat zie ik bij scholen en ook bij lerarenopleidingen. De opleidingen hebben zich in de afgelopen jaren – als vervolg op de *Beleidsagenda Lerarenopleidingen 2005-2008* – ingezet om tot betere resultaten te komen. Het is belangrijk dat we dat elan vasthouden. Want daarmee kunnen we gezamenlijk de schouders zetten onder zorgen en problemen die er zeker ook nog zijn.

Om welke problemen gaat het? Allereerst is er een toenemend tekort aan leraren. Dat zorgt voor uitval van lessen. Als de uitval meer dan 1% is dan wordt dat een bedreiging van de kwaliteit van het onderwijs en zal het met name zwakkere leerlingen treffen. In september vorig jaar toonde de Commissie Leraren onder leiding van Alexander Rinnooy Kan zich bezorgd over de kwaliteit van de lerarenopleidingen. Ze adviseerde de lijn die met de *Beleidsagenda Lerarenopleidingen 2005-2008* is ingezet met kracht voort te zetten en zo nodig in te zetten op een gezamenlijk vastleggen van het eindniveau door middel van eindtermen en examens. In het *Actieplan LeerKracht van Nederland* hebben wij dit advies opgepakt en in deze agenda werk ik het verder uit.

Ik heb in de aanloop naar deze agenda een groot aantal gesprekken gevoerd met studenten en beginnende leraren. Zij vertelden mij dat ze zich inhoudelijk onvoldoende voorbereid voelen op het leraarschap. Daardoor voelen ze zich voor de klas vaak onzeker over de inhoud en vluchten dan in hun lessen in het aanleren van reflectie en algemene vaardigheden. Samen staan we voor de opdracht onze aankomende leraren op te leiden tot zelfverzekerde leraren die hun vak verstaan.

Ik reken op het vermogen en de bereidheid in de sector om deze opdracht op te pakken. De Inspectie van het Onderwijs (inspectie) toonde zich in de monitor van de *Beleidsagenda Lerarenopleidingen 2005-2008* voorzichtig positief over de stappen die door de lerarenopleidingen zijn gezet. Daarnaast zie ik allerlei initiatieven in het veld ontstaan die er op gericht zijn om de middelmaat te ontstijgen. Opleidingen onderscheiden zich steeds meer door – vaak samen met scholen – in te zetten op excellentie en variëteit. Hogescholen zetten meer dan tot nu toe in op meer contacturen en meer structuur voor de student. Dat dit meer dan noodzakelijk is staat – gelet op de vele gesprekken die ik met de studenten heb gevoerd – voor mij buiten kijf. Met die noodzakelijke inzet kunnen we/móeten we gezamenlijk een antwoord geven op het dubbele vraagstuk van kwantiteit én kwaliteit.

Daarnaast wil ik nieuwe, kansrijke wegen inslaan waardoor er meer variëteit ontstaat binnen de opleiding en het beroep van leraren. Een voorbeeld hiervan is de nieuwe weg naar een kwalificatie voor het vmbo-tl (theoretische leerweg) en de eerste drie jaren havo/vwo (een beperkte bevoegdheid binnen het *tweedegraads* gebied) via de universitaire bachelor. Met deze nieuwe mogelijkheid komt een grote kweekvijver van jonge academici in beeld en krijgen zij de kans al vroeg in aanraking te komen met het leraarschap.

Er leven ook zorgen over het niveau van de studenten die instromen in de lerarenopleidingen, met name mbo leerlingen. Er wordt wel eens gesuggereerd om de doorstroom van het mbo naar de hbo lerarenopleidingen af te sluiten als oplossing voor het kwaliteitsprobleem. Dat lijkt een makkelijke oplossing, maar tast een van de pijlers van ons onderwijsstelsel aan: de doorstroom van het middelbaar beroepsonderwijs (mbo) naar het hoger beroepsonderwijs (hbo). De commissie Dijsselbloem pleit in haar rapport *Tijd voor Onderwijs* voor goede aansluitingen en stapelmogelijkheden, juist omdat leerlingen verschillen in aanleg, tempo van ontwikkeling en ambitie. De route van mbo naar hbo is een heel waardevolle en moet daarom voor mbo-ers mogelijk blijven. Echter wel op voorwaarde dat ze het vereiste niveau halen. Daar wil ik scherper op gaan toezien. De voorgenomen centrale examinering van rekenen en taal in het mbo is een eerste stap. In deze agenda doe ik verdere voorstellen voor aanscherping van het instroomniveau.

Docent po, rondetafel april 2008

“Om kwantitatieve problemen op te lossen mogen absoluut geen concessies aan de kwaliteit worden gedaan!”

Voor deze kwaliteitsagenda heb ik in 2008 gesproken met onderwijsdeskundigen van onder andere de Onderwijsraad, de inspectie en de Nederlands-Vlaamse Accreditatieorganisatie (NVAO), mensen uit het veld van de lerarenopleidingen hbo en wetenschappelijk onderwijs (wo): studenten, lerarenopleiders, directeurs en bestuurders, en met mensen uit het primair onderwijs (po), voortgezet onderwijs (vo) en beroepsonderwijs en volwasseneneducatie (bve): (beginnende) leraren, schoolopleiders en directeurs. Uiteraard heb ik ook gesproken met werkgevers- en werknemersorganisaties in het onderwijs en in het bijzonder met de HBO-raad en de Vereniging van Universiteiten (VSNU). In de bijlage staat een overzicht van de gesprekspartners.

Bij de keuze van mijn prioriteiten heb ik me laten inspireren door de inbreng van mijn gesprekspartners en door de beleidsprioriteiten uit de kwaliteits- en strategische agenda's po, vo, bve en hoger onderwijs (ho). Om de ambities van deze agenda's te realiseren, zijn immers goed toegeruste, enthousiaste professionals hard nodig. En natuurlijk bouw ik voort op de activiteiten die zijn ingezet met de *Beleidsagenda Lerarenopleidingen 2005-2008* en laat ik me mede-inspireren door internationale ontwikkelingen op het gebied van het opleiden van leraren.

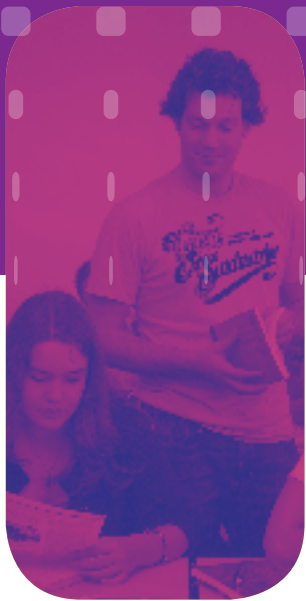
Ik reken erop dat al die samengebalde kennis en betrokkenheid bijdragen aan hetzelfde doel: voldoende goede leraren. Leraren die moeilijke wiskundesommen begrijpelijk kunnen uitleggen, problemen bij hun leerlingen herkennen en ermee uit de voeten kunnen. Leraren die kunnen luisteren, verhalen kunnen vertellen, liefde bijbrengen voor geschiedenis, de natuur, techniek of literatuur en het kwartje laten vallen bij hun leerlingen. En leraren die duurzaam werken aan hun professionaliteit. Want zulke leraren hebben we heel hard nodig!

Marja van Bijsterveldt-Vliegenthart

A handwritten signature in dark ink, appearing to be 'M. van Bijsterveldt-Vliegenthart', written in a cursive style.

Staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap
(mede namens de Minister van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit)

'Krachtig meesterschap'

1 Markante punten in deze kwaliteitsagenda; de kracht van de beperking (samenvatting)

Met deze agenda presenteer ik mijn inzet om de kwaliteit van de opleidingen van leraren te versterken en de instroom in opleiding en leraarsberoep te vergroten. De agenda is allereerst tot stand gekomen vanwege de zorgen over de kwaliteit en het tekort aan leraren. Samen met de lerarenopleidingen, het afnemende veld en de beroepsgroep wil ik de verbeteringen van de afgelopen jaren verder uitbouwen en versterken. In deze agenda beperk ik me tot een aantal speerpunten. Eerder aangekondigde maatregelen, onder meer op het terrein van zij-instroom en de hbo-kopopleiding, worden hier niet verder uitgewerkt, maar zullen wel worden uitgevoerd.¹

De agenda is gebaseerd op drie bronnen. Allereerst is er het *Actieplan LeerKracht van Nederland*, dat minister Plasterk, staatssecretaris Dijkema en ik, namens het kabinet, eind november 2007 hebben gepresenteerd. In het actieplan hebben wij reeds voorstellen gedaan voor versterking van de kwaliteit van de lerarenopleidingen. De tweede bron zijn de vele gesprekken die ik heb gevoerd met studenten, (beginnende) leraren, lerarenopleiders en sociale partners in het onderwijs. De derde bron is de *Beleidsagenda Lerarenopleidingen 2005-2008*. De lerarenopleidingen hebben in de laatste jaren uitvoering gegeven aan afspraken uit de beleidsagenda. De gesprekken en de voorlopige opbrengsten van de beleidsagenda onderstrepen de urgentie van de problematiek en zijn een belangrijke inspiratiebron voor deze agenda.

1.1 Wat is de aanleiding?

Als we nu niets doen om meer leraren op te leiden, zal het tekort aan goede leraren uit de hand lopen (zie kader). Bovendien wil ik dat er geen enkele twijfel meer is over de kwaliteit van de lerarenopleidingen. Daarom moeten duidelijke eisen worden gesteld aan in- en uitstroomniveau voor de lerarenopleidingen en aan de toetsing ervan. Bovendien moet er meer ruimte zijn voor excellentie.

¹ Ministerie van OCW, *Actieplan LeerKracht van Nederland*, 2007.
Ministerie van OCW, *Nota Werken in het Onderwijs 2009, 2008*.

Kwantitatief lerarentekort

In deze jaren gaan er veel leraren met (pre)pensioen. Als we niets doen, loopt het tekort aan leraren in het vo op tot ruim 6% in 2011 (3.300 voltijdbanen). Ook in het po ontstaan er tekorten. In 2011 gaat het om een lerarentekort van 3% (2.400 voltijdbanen). Het tekort aan schoolleiders in het po loopt op naar 5%. De arbeidsmarkt voor het mbo is minder gesloten, en dus gevoeliger voor conjunctuurschommelingen. Daarom zal de vacatureproblematiek in het mbo de komende jaren waarschijnlijk aanzienlijk toenemen.

De Commissie Leraren wees er in 2007 op dat deze tekorten bij hoogconjunctuur in 2011 ruim boven de kritische grens kunnen liggen en dan wordt het moeilijk om het onderwijsproces goed vorm te geven. In het verleden bleek dat het po en vo in de problemen raken bij een tekort van meer dan 1%. De commissie maakt zich zorgen over de gevolgen voor de kwaliteit van het onderwijs en vreest de gevolgen voor de kenniseconomie.

Kwalitatief lerarentekort

Ruim 10% van de lessen in het vo wordt gegeven door onbevoegde leraren. Te veel studenten die van mbo of havo instromen in de pabo hebben moeite met rekenen en taal. Ook de kwaliteit van de lerarenopleidingen zelf staat ter discussie. In de afgelopen jaren waren er veel kritische geluiden van visitatiecommissies, inspectie en Onderwijsraad. Uit het CHOICE-onderzoek uit 2008 blijkt verder dat de waardering van studenten voor de inhoudelijke kwaliteit van zowel pabo als lerarenopleiding voor het vo en bve afneemt. Gesprekken met studenten en beginnende leraren bevestigen dat beeld.

Bronnen: Ministerie van OCW, Nota Werken in het Onderwijs 2008. CHOICE, Tien jaar patronen en trends in 'student satisfaction' in Nederland, een analyse van oordelen uit de Keuzegidsenquête. De Nationale Studenten Enquête 1996-2005, 2008.

1.2 De ambities

Met deze kwaliteitsagenda wil ik bereiken dat er meer en beter opgeleide leraren komen, om het kwantitatieve en kwalitatieve lerarentekort aan te pakken. Daarvoor richt ik me op drie speerpunten die ik in de hoofdstukken 2, 3 en 4 nader uitwerk. De maatregelen die ik voorstel, versterken elkaar en moeten in samenhang worden uitgewerkt en geïmplementeerd. Het gaat om versterking van het begin- en eindniveau van de lerarenopleidingen, vergroten van de kweekvijver door meer academici op te leiden als leraar en om meer variëteit in opleiding en beroep.

De basis op orde: versterking van de kwaliteit van de hbo-lerarenopleidingen

Het is essentieel dat de kwaliteit van de lerarenopleidingen op geen enkele manier ter discussie staat. Daarom zet ik in op aanscherping van zowel het instroom- als het eindniveau van de lerarenopleidingen. Ik ben blij dat de HBO-raad daartoe, als vervolg op mijn inzet in het *Actieplan LeerKracht van Nederland*, al voorstellen heeft gedaan in zijn notitie *Meesterschap*.

Student aardrijkskunde, rondetafel mei 2008

“Je vak verstaan, dat is de basis!”

Het eindniveau van de opleidingen wordt duidelijk vastgelegd. Hiertoe ontwikkelen de opleidingen in samenwerking met het afnemende veld een gezamenlijke kennisbasis, eindtermen en examens. Om geen twijfel te laten bestaan over het niveau en de relevantie zullen de voorstellen van de opleidingen extern worden gelegitimeerd. De beroepsgroep van leraren en het scholenveld zullen daarbij worden betrokken. Studenten die de lerarenopleidingen binnenkomen, moeten in principe in staat zijn de opleiding met succes af te sluiten. Vooral mbo-ers zijn een kwetsbare groep. Dat blijkt ook uit het project *Voortijdig Schoolverlaten*. Ik zal daarom afspraken maken met de lerarenopleidingen over een goede intake van de startende studenten. Instroom in de opleiding wordt zo nodig voorafgegaan door een (verplichte) *summercourse*; een intensieve training gericht op het wegwerken van achterstanden, bijvoorbeeld op het gebied van rekenen en taal. Ook ga ik na of vakkenpakketen kunnen bijdragen aan een hoger instroomniveau van studenten.

Meer academici voor de klas, een grotere kweekvijver

Het aantal academisch opgeleide leraren neemt af. Toch zie ik een enorm potentieel binnen de universiteiten; mensen die, eventueel tijdelijk, kunnen werken in het onderwijs. Dat potentieel moeten we beter benutten. Zo vergroten we de kweekvijver en versterken we de kwaliteit. Ik wil daarom met universiteiten afspreken dat zij een grotere bijdrage leveren aan het opleiden van leraren. Ik wil in het bijzonder afspraken maken over het opleiden en kwalificeren van wo-bachelors voor een specifiek deel van het tweedegraads gebied: vmbo-tl en de eerste drie jaar havo/vwo. Deze kwalificatie kan worden behaald door studenten die een educatieve minor binnen de vakbachelor met goed gevolg hebben afgerond. Die educatieve minor zal samen met het vo-veld ontwikkeld worden.

Meer variëteit in opleiding en beroep

Om voldoende goed opgeleide leraren te krijgen, zijn goede lerarenopleidingen nodig, maar is ook een aantrekkelijk beroepsperspectief onontbeerlijk. Scholen hebben daarbij een belangrijke rol. Vanwege het (dreigende) lerarentekort moeten scholen creatiever en innovatiever zijn in de organisatie van het onderwijs. Er zal – meer dan nu – sprake moeten zijn van verschillende functies binnen teams: onderwijsassistenten, ondersteuners op het niveau van *associate degree* en verschillende typen leraren. Naast een eigentijdse organisatie van het onderwijs moeten scholen zorgen voor goed personeelsbeleid, verschillende leraarsfuncties waardoor leraren meer carrière mogelijkheden krijgen en een cultuur die leraren stimuleert tot voortdurende scholing en ontwikkeling.

Als scholen – in samenwerking met lerarenopleidingen – vernieuwende initiatieven starten voor aantrekkelijke loopbaantrajecten die leraren uitdagen zich te onderscheiden en heel goed te worden in hun vak, wil ik die initiatieven graag ondersteunen.

Er zijn scholen en opleidingen die niet altijd even gelukkig zijn met de breedte van de bestaande opleidingen voor po, vo en bve. Ze vinden dat die breedte voldoende diepgang in de weg staat. Ik wil dit signaal serieus nemen en alle aspecten ervan goed meewegen. Ik vraag de sociale partners in het onderwijs en de lerarenopleidingen zich over dit vraagstuk te buigen en mij hierover in de eerste helft van 2009 voorstellen te doen. Wellicht kan de Stichting van het Onderwijs (in oprichting) hierin een nuttige rol spelen.

1.3 Onderwijs is teamwork: een duidelijke rolverdeling

Onderwijs is teamwork, allereerst op school waar leraren, onderwijsassistenten, conciërges en management zich inzetten voor goed onderwijs. Maar ook op het niveau van de sector moet er goed worden samengewerkt vanuit een duidelijke rolverdeling. Toen ik met de voorzitters van de werkgevers- en werknemersorganisaties de conceptversie van deze kwaliteitsagenda besprak, ontstond een interessant debat over rollen en verantwoordelijkheden. Omdat ik hecht aan duidelijkheid hierover, ga ik daar hierna op in. Vervolgens sta ik kort stil bij de stappen die ik wil zetten na de presentatie van deze agenda.

Rollen en verantwoordelijkheid: meer invloed voor beroepsgroep en afnemend scholenveld

Lerarenopleidingen, schoolbesturen, beroepsgroep van opleiders, leraren, studenten en de overheid hebben elk hun eigen verantwoordelijkheid binnen ons onderwijsstelsel. Daarom hebben ze ook allemaal een eigen rol bij de uitvoering van deze kwaliteitsagenda.

Lerarenopleidingen

Lerarenopleidingen hebben de opdracht aspirant-leraren goed voor te bereiden op hun taak. Dat betekent dat leraren zowel vakinhoudelijk als pedagogisch en didactisch ruim voldoende baggage moeten meekrijgen. Lerarenopleidingen hebben in het kader van deze agenda de plicht om geen twijfel te laten bestaan over het uitstroomniveau van de opleidingen. Bovendien hebben zij de opdracht om – met de instellingen voor vo en voor bve – beginnende studenten goed voor te bereiden op de opleiding. Zo kunnen ze studenten helpen bij het op niveau brengen van hun algemene ontwikkeling en vooral van hun basiskennis rekenen en taal.

In hun zorg voor goed onderwijs kunnen de lerarenopleiders zich laten ondersteunen door een beroepsgroep als de Vereniging Lerarenopleiders Nederland (VELON). Om hun verantwoordelijkheid goed waar te kunnen maken dienen de lerarenopleidingen intensief samen te werken met de scholen waarvoor ze opleiden.

Schoolbesturen en directeuren

Schoolbesturen zijn eindverantwoordelijk voor de kwaliteit van het onderwijs op hun instellingen. Dat betekent dat zij en hun directeuren mensen en middelen optimaal moeten inzetten voor goed onderwijs. Bovendien hebben zij een verantwoordelijkheid voor hun personeel. Het is belangrijk dat die verantwoordelijkheid tot uiting komt in goed personeelsbeleid, een open en aantrekkelijk werkklimaat en het bieden van loopbaanperspectief voor hun leraren.

De schoolbesturen zijn belangrijke belanghebbenden bij de uitvoering van deze kwaliteitsagenda. Zij hebben immers behoefte aan goed opgeleid personeel. Dat betekent dat zij hun leerlingen – de leraren van de toekomst – goed voorbereiden op een vervolgstap naar een opleiding in het wo of hbo. Daarom dienen ze ervoor te zorgen dat hun leerlingen onder meer voldoende taal- en rekenvaardig zijn. In de *Kwaliteitsagenda VO* heb ik hierover met de VO-raad al afspraken gemaakt. Verder moeten schoolbesturen zorgen voor voldoende goede stage- en opleidingsplaatsen in de school en voor goede begeleiding, van studenten, maar zeker ook van beginnende leraren. Wanneer ze bovendien carrièremogelijkheden bieden aan hun leraren en een goede beloning, geeft dit het beroep een aantrekkelijk perspectief. Tenslotte dienen de besturen vanuit hun werkgeversverantwoordelijkheid, meer dan nu, als afnemend veld betrokken te zijn bij de ontwikkeling van eindtermen en examens van de lerarenopleidingen.

Leraren en beroepsgroep

Op schoolniveau moeten leraren, in teamverband, zorgen voor goed en attractief onderwijs. Landelijk heeft de beroepsgroep van leraren de verantwoordelijkheid voor de ontwikkeling van het beroep. De beroepsgroep zou ook een belangrijke rol moeten vervullen bij ontwikkelingen op onderwijskundig en vakinhoudelijk gebied.

In deze agenda wil ik de beroepsgroep en het afnemende veld nadrukkelijker betrekken bij de externe legitimering van de kennisbasis, de eindtermen en de examens die door de lerarenopleidingen worden ontwikkeld. Ik vraag de Onderwijsraad om advies over de manier waarop dat het beste kan gebeuren.

Overheid

De overheid moet zorgen voor duidelijke kaders, de juiste randvoorwaarden en duidelijke eisen aan het niveau. Maar de overheid heeft ook een bijzondere verantwoordelijkheid voor de kwaliteit van leraren. Die verantwoordelijkheid is haar opgedragen in artikel 23 van de Grondwet. In dit artikel wordt gesteld dat het onderwijs een onderwerp is “van aanhoudende zorg der regering”. Verder is het geven van onderwijs vrij, “behoudens het toezicht van de overheid en, [...] het onderzoek naar de bekwaamheid en de zedelijkheid van hen die onderwijs geven”. Deze opdracht brengt een bijzondere verantwoordelijkheid met zich mee voor de aandacht van de overheid voor de opleiding van leraren. Die verantwoordelijkheid wordt allereerst ingevuld door het wettelijk vastgestelde toezicht op het ho. Wanneer de overheid echter van mening is dat maatregelen nodig zijn, omdat er risico's zijn voor de kwaliteit van het onderwijs aan leerlingen in het funderend onderwijs, dan behoort dat nadrukkelijk tot haar verantwoordelijkheid. Deze leerlingen mogen immers niet het slachtoffer worden van ontoereikend onderwijs. In dit opzicht onderscheiden de lerarenopleidingen zich dus van de andere opleidingen binnen het stelsel voor ho.

Startende leraar, rondetafel april 2008

“Mensen in het onderwijsveld, maar ook daarbuiten, moeten de lerarenopleiding serieus gaan nemen. De opleidingen moeten weer meer status krijgen.”

Bestuurlijke afspraken en conferentie

De uitwerking van deze kwaliteitsagenda wil ik langs twee wegen ter hand nemen. Allereerst wil ik dat er een brede betrokkenheid van de onderwijssector is bij de uitvoering van de agenda. Het is immers belangrijk dat niet alleen de lerarenopleidingen, maar ook het afnemende scholenveld en de beroepsgroepen van leraren en lerarenopleiders goed uit de voeten kunnen met de afspraken die we gaan maken. Alle betrokkenen zijn daarom van harte uitgenodigd op de conferentie die ik op 30 oktober 2008 over de kwaliteitsagenda zal organiseren. In de tweede plaats moeten er duidelijke resultaatsafspraken komen met de lerarenopleidingen. Daarom maak ik komende maand afspraken met de vertegenwoordigers van de lerarenopleidingen, verenigd in de HBO-raad en de VSNU. Bovendien zal ik ervoor zorgen dat werkgevers en werknemers in het po, vo en bve daar steeds bij betrokken zullen worden.

Ad L'Herminez
Campusdirecteur,
Valuascollege Venlo

'Krachtig meesterschap'

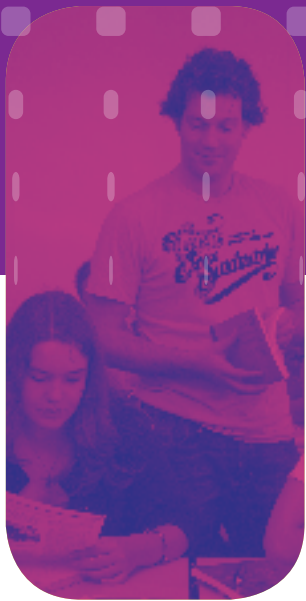
"Lerarenopleidingen en scholen zijn gezamenlijk verantwoordelijk voor beginnende leraren"

"Als werkgever in het onderwijs moet je – net zoals binnen bedrijven of andere organisaties – startende werknemers begeleiden. Dat is in hun eigen belang maar ook in het onze. Dat maakt dat wij veel minder verloop hebben onder beginnende leraren."

"Op het Valuascollege pakken we deze begeleiding serieus op. We hebben vier coaches beschikbaar die leraren begeleiden die stagiaires of LIO's (Leraar In Opleiding) van de tweedegraads lerarenopleiding onder hun hoede hebben. De LIO's krijgen een arbeidscontract en veel begeleiding. Daardoor keert een groot aantal terug na hun examen."

De Hogeschool Arnhem-Nijmegen/ILS (HAN) staat garant voor de opleiding van de coaches. De HAN ontwikkelde zelf een stevige cursus die zij nu intern binnen het Valuascollege geven. Binnen het Valuas is er een speciale medewerker die deze opleidingen coördineert. Naar aanleiding van deze samenwerking besteedt de HAN meer aandacht aan de toekomstige beroepspraktijk. Dat geldt ook voor de Fontys Hogeschool waarmee de school samenwerkt. L'Herminez benadrukt echter dat dat nooit helemaal bij de opleiders kan liggen. "Het is en blijft een gezamenlijke verantwoordelijkheid tussen lerarenopleidingen en scholen."

L'Herminez weet niet hoe het zit bij andere tweedegraads lerarenopleidingen. "Maar wellicht is meer afstemming tussen lerarenopleidingen op dit gebied gewenst. Voor zover dit niet al gebeurt, zouden lerarenopleidingen samen met de scholen in de regio waaraan zij 'leveren' afspraken kunnen maken. Op die manier zouden ze op een soortgelijke wijze als de onze de gezamenlijke verantwoordelijkheid voor debuterende leraren kunnen invullen. Daarmee maken we samen hun start beter!"

2 De basis op orde: versterking van de kwaliteit van de hbo-lerarenopleidingen

In de afgelopen jaren hebben de hbo-lerarenopleidingen stappen gezet om de kwaliteit te verbeteren. Deze stappen komen voort uit de afspraken van de *Beleidsagenda Lerarenopleidingen 2005-2008* en het bestuurscharter *Kwaliteit vergt keuzes*. Het is belangrijk dat we deze ontwikkeling vasthouden, voortzetten en versterken. Zo werden er afspraken gemaakt over de handhaving van de toegankelijkheid en het kwaliteitsniveau van onder andere de 'kleine vakken'. Ik zal de ondersteuning van die afspraken voortzetten. Zie verder het kader op blz.18 voor een beknopt overzicht.

De resultaten van de inspanningen van de opleidingen bij de uitwerking van de *Beleidsagenda Lerarenopleidingen 2005-2008* worden in de komende jaren zichtbaar. Eind 2009 moet de kwaliteit zo goed zijn dat de pabo's en de universitaire lerarenopleidingen door de NVAO zijn geaccrediteerd. Eind 2010 volgen dan de opleidingen voor leraar vo en bve. De NVAO heeft op mijn verzoek het accreditatietraject geïntensiveerd. Er is nu extra aandacht voor de inhoudelijke samenstelling van de visitatiepanels. Bovendien is de tijd die visitatiepanels besteden aan de doorlichting van een opleiding verdubbeld. Verder is er nadrukkelijk aandacht voor de balans tussen kennen en kunnen en ook voor de staf-studentratio, het aantal contacturen, de studiebelasting en het opleidingsniveau van de staf.

Op basis van de rapportage door de inspectie kan voorzichtig gesproken worden van een stijgende lijn, maar er bestaat nog veel zorg over de inhoud van de opleidingen en over de manier waarop die inhoud aangeboden wordt. De Commissie Leraren vroeg in 2007 aandacht voor de kwaliteit van het opleiden van leraren aan hogescholen, in het bijzonder voor zwaarte en inhoud.² De Onderwijsraad had al eerder zijn zorg uitgesproken over het gebrek aan vakinhoud op de opleiding.³ Studenten en beginnende leraren die ik sprak, gaven aan – naast meer intensiteit en ambitie en minder papierwerk en reflectie – behoefte te hebben aan een duidelijke structuur in de opleiding. De studentenmonitor onderstreept dit signaal.⁴ Onderzoek van onder meer de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO)⁵ en McKinsey⁶ onderschrijft het belang van de kwaliteit van de leraar voor het niveau van het onderwijs. Daarbij wordt benadrukt dat vooral bij de kwaliteit van de leraar winst te halen is.

2 Commissie Leraren, *LeerKracht!*, Advies van de Commissie Leraren, 2007.

3 Onderwijsraad, *Opleiden voor de school*, 2004.

4 CHOICE, *Tien jaar patronen en trends in 'student satisfaction' in Nederland, een analyse van oordelen uit de Keuzegidsenquête en de Nationale Studenten Enquête 1996-2005*, 2008.

5 OESO, *Teachers Matter, attracting, developing and retaining effective teachers*, 2005, p.16.

6 McKinsey, *How the world's best performing school systems come out on top*, 2007, p.19.

Te weinig diepgang en de lage moeilijkheidsgraad dragen eraan bij dat vwo'ers ondervetegenwoordigd zijn in opleiding en beroep. Hetzelfde geldt voor mannen op de pabo's.

Op de pabo's halen verder vooral mbo-ers en allochtonen, hoewel ze aan de toegangseisen voldoen, lang niet altijd de eindstreep. Van de pabo-studenten die van het mbo kwamen, was in 2007 na 5 jaar 61% afgestudeerd. Van de studenten met havo als vooropleiding was dat 68%, en van de vwo-ers 76%.⁷ Dat rendement is niet slechter dan het gemiddelde voor hbo-opleidingen. Maar door het lerarentekort, de zorgen over de kwaliteit van de opleidingen en de behoefte aan een meer divers lerarenkorps is het urgent dat de uitval van studenten op de lerarenopleiding wordt beperkt.

Eerdere actie

Afgelopen jaar ondertekenden de sociale partners in po en vo het *Convenant LeerKracht van Nederland*. Voor uitvoering van het *Actieplan LeerKracht van Nederland* investeert het kabinet tot 2020 een miljard euro. Bijna 700 miljoen euro komt al deze kabinetsperiode beschikbaar. Het convenant maakt het vak van leraar aantrekkelijker en is een uitstekende basis voor een loopbaan in het onderwijs.

Al in 2005 zijn in de *Beleidsagenda Lerarenopleidingen 2005-2008* afspraken over kwaliteit gemaakt met universiteiten en hogescholen. De afspraken gaan over versterking van het niveau van het hoger onderwijs van de lerarenopleidingen, over uitstroomprofielen en opleiden in de school. Verder werden afspraken gemaakt over instroomtoetsen voor rekenen en taal voor pabo-studenten. De aanpak van de problematiek van rekenen en taal heeft een breed vervolg gekregen met de beleidslijn *Doorlopende leerlijnen taal en rekenen* naar aanleiding van het advies van de Commissie Meijerink.

De inspectie heeft in de tweede helft van 2007 onderzoek uitgevoerd naar de wijze waarop de afspraken uit de beleidsagenda door de opleidingen zijn doorgevoerd. Dit rapport ging naar de Kamer op 14 april 2008.⁸ De inspectie constateert dat duidelijk voortgang geboekt is, maar dat een deel van de afspraken eind 2008 nog niet gehaald zal zijn. De pabo's moeten nog het meeste werk verzetten, de tweedegraads opleidingen minder. Bij de universitaire lerarenopleidingen zijn er nagenoeg geen vraagtekens over de kwaliteit. Andere aandachtspunten zijn de spanning tussen brede bekwaamheid en de ingevoerde uitstroomprofielen en tussen tekorten aan kwaliteit en kwantiteit.

⁷ HBO-raad, *Feiten en Cijfers*, 5 augustus 2007
www.hbo-raad.nl

⁸ Kamerstukken Tweede Kamer, vergaderjaar 2007-2008, 27923 nr. 52.

Om de stijgende lijn voort te zetten en zorgen en bezwaren weg te nemen, zullen de lerarenopleidingen verdere verbeterlagen moeten maken. Ik wil met de HBO-raad en de VSNU afspraken maken over de onderstaande punten:

- Het eindniveau van de opleidingen wordt duidelijk vastgelegd. Daarvoor ontwikkelen de opleidingen kennisbases en eindtermen, die worden getoetst met examens.
- Meer structuur (waaronder voldoende contacturen), een hoger instroomniveau en rendement – vooral van mbo-ers, allochtonen en mannelijke studenten – door onder meer studiekeuzegesprekken en *summercourses*. Ik vraag de Onderwijsraad om advies over vakkenpakketeisen bij de doorstroom van met name het mbo naar het hbo. Om ervoor te zorgen dat de lerarenopleidingen aantrekkelijk zijn voor een diverse groep studenten vraag ik instellingen hun eigen doelstellingen vast te leggen voor instroom en rendement van allochtone studenten en op de pabo's voor mannelijke studenten.
- Opleiden in de school wordt verankerd door de ontwikkeling van keurmerken voor partnerschappen van een opleidingsschool en voor de academische opleidingsschool.

Waar dat relevant is, zal ik ook de beroepsgroep en het afnemend veld in het po, vo en bve betrekken.

Er zijn enkele belangrijke randvoorwaarden voor de realisering van bovenstaande afspraken. Zo is het essentieel dat opleiders van leraren zich blijvend en verder professionaliseren.

In de volgende paragrafen ga ik verder op deze punten in.

2.1 Het eindniveau

Over het eindniveau is mijn inzet voor de lerarenopleidingen in het hbo de volgende:

- De lerarenopleidingen leggen de vereiste kennis vast in een kennisbasis voor alle vakgebieden. De opleidingen voor het vo zijn daar al ver mee. De pabo's zijn begonnen met een kennisbasis voor taal en rekenen, die later wordt uitgebreid met andere vakken.
- De planning is als volgt:
 - Eind 2008 leggen de lerarenopleidingen voor het vo hun voorstellen voor gezamenlijke eindtermen en -toetsen/examens (incl. voorstellen voor de normering) ter goedkeuring aan mij voor en voeren ze uiterlijk studiejaar 2009/2010 in.
 - Eind 2008 doen de pabo's hetzelfde, allereerst voor de vakken rekenen en taal.
 - Eind 2010 bieden de pabo's hun voorstellen voor de andere vakken ter goedkeuring aan mij aan en voeren ze uiterlijk studiejaar 2011/2012 in.
 - Eind 2010 bieden de eerstegraadsopleidingen in het hbo hun voorstellen aan mij aan met het oog op invoering studiejaar 2011/2012.
- Van de lerarenopleidingen in het wo verwacht ik dat zij de door hen ontwikkelde vakinhoudelijke eindtermen afstemmen met de faculteiten die het niveau moeten borgen voor de instroom in de lerarenopleiding. De eerstegraadslerarenopleidingen in het hbo en wo stemmen de vakinhoudelijke eindtermen onderling af.

De HBO-raad heeft de handschoen al opgepakt. In de nota *Meesterschap*⁹ geeft de raad aan in het studiejaar 2009-2010 een gezamenlijke kennisbasis in te voeren voor de tweedegraadsopleidingen, in combinatie met toetsen en kennisbanken. Ook voor de pabo's sluit de HBO-raad nauw aan bij het *Actieplan LeerKracht van Nederland* en het rapport van de Commissie Meijerink.

Over de eerstegraads opleidingen in het hbo zijn geen voornemens opgenomen. Er is echter geen reden om daarvoor andere afspraken te maken dan voor de tweedegraadsopleidingen en de pabo's. De lerarenopleidingen voor het hbo en wo zullen hun voorstellen op dat punt met elkaar moeten afstemmen. Het vastleggen van eindtermen is daarbij een noodzakelijke stap in de rij kennisbasis, eindtermen, toetsen/examens.

De HBO-raad vindt dat de kennistoetsen die opleidingen zullen ontwikkelen niet moeten worden gezien als eindexamens of eindtoetsen. Het halen van die toetsen moet voorafgaan aan het verplichte studieadvies aan het eind van de propedeuse en is de voorwaarde om een eindassessment te mogen doen. Ik wil echter dat

⁹ HBO-raad, *Meesterschap: Basis voor een evenwichtige toekomst; Nota lerarenopleidingen, 2008.*

er geen enkel misverstand bestaat over de vraag wat het eindniveau van de studenten is en dat hun eindniveau transparant en onderling vergelijkbaar wordt vastgesteld.

Ik vraag de Onderwijsraad mij op korte termijn een voorstel te doen over de wijze waarop de externe legitimering van de voorstellen van de lerarenopleidingen voor eindtermen en toetsen/examens het beste kan worden aangepakt en hoe de beroepsgroep van leraren en het afnemende veld hierbij betrokken kan worden.¹⁰ Het ligt voor de hand dat de Onderwijsraad zijn voorstel ook bespreekt met organisaties als het Centraal Instituut voor Toetsontwikkeling (Cito) en de NVAO.

Schoolleider, rondetafel april 2008

“Zorg voor betrokkenheid van het veld bij examens van de opleiding.

Dat draagt bij aan kwaliteitsborging.”

Handelingsbekwaamheid en opbrengstgerichtheid leraren po

Belangrijk bij de uitwerking van kennisbases, eindtermen en eindtoetsen en eindexamens voor de pabo, is de ‘handelingsbekwaamheid’ van leraren in het po. Die bestaat vooral uit vakkennis. Maar een goede leraar weet niet alleen veel, hij kan ook goed omgaan met gemêleerde groepen (en is dus handelingsbekwaam). Hij weet verder wanneer leerlingen behoefte hebben aan steun van andere deskundigen in of om de school. Het gaat daarbij niet alleen om de leerlingen met leer- en gedragsproblemen, maar ook om hooggetalenteerde leerlingen. Alle leerlingen moeten immers passend onderwijs krijgen. De *Kwaliteitsagenda PO*¹¹ vraagt daarom aandacht voor deze onmisbare vaardigheden voor leraren.

Een ander belangrijk aandachtsgebied is het realiseren van een leer- en verbetercultuur en een opbrengstgerichte manier van werken binnen de school. Een leraar moet op een systematische wijze leeropbrengsten kunnen analyseren. Hij moet daarover constructief in gesprek kunnen gaan binnen het lerarenteam, om uiteindelijk conclusies te kunnen trekken voor bijstelling van het onderwijsproces. Hier hoort ook bij dat een leraar bekend is met het concept van *evidence based* werken.

De wettelijk vastgelegde bekwaamheidseisen bieden handvatten voor handelingsbekwaamheid en opbrengstgericht werken. Ik wil dat de opleidingen voor leraren basisonderwijs de vereiste aandacht verwerken in hun voorstellen voor een kennisbasis, eindtermen en eindtoetsen/-examens.

¹⁰ Zoals dit is voorgesteld in het eindrapport van de Commissie Leraren, 2007.

¹¹ Ministerie van OCW, *Kwaliteitsagenda Primair Onderwijs: Scholen voor morgen*, 2007.

2.2 Meer structuur, een hoger instroomniveau en rendement, meer diversiteit

Het niveau van studenten die instromen in de lerarenopleidingen moet in ieder geval omhoog. Voldoende structuur in de opleiding geeft studenten een steun in de rug bij hun studie. De toetsen voor rekenen en taal en doorlopende leerlijnen voor deze vakken dragen daaraan bij. Het duurt echter nog even voor er doorlopende leerlijnen in het hele vo en mbo zijn. Daarom wil ik, met lerarenopleidingen en het toeleidende vo en mbo, aanvullende afspraken maken over het instroomniveau. Tegelijkertijd verlies ik de doelstellingen om meer leraren op te leiden en diversiteit in het lerarenkorps te bevorderen niet uit het oog. Door beter aan te sluiten op de wensen en behoeften van instromende studenten wil ik het rendement van de lerarenopleidingen verhogen.

Mijn uitgangspunt blijft dat de lerarenopleidingen toegankelijk moeten zijn voor een brede groep studenten. Studenten die aan de vooropleidingseisen voldoen en gemotiveerd zijn om leraar te worden, moeten bij hun studie gesteund en begeleid worden, zodat zij de opleiding succesvol kunnen afronden.

Vierdejaarsstudente Engels, rondetafel april 2008

“Misschien zou het goed zijn om toelatingsexamens af te nemen om het niveau van de opleiding te verbeteren.”

Intake- en studiekeuzegesprekken

Veel van de studenten die ik de afgelopen periode heb gesproken, lieten weten behoefte te hebben aan meer structuur in de opleiding en aan meer intensiteit en ambitie. Die klachten beperken zich niet tot studenten van lerarenopleidingen in het hbo. Ook studenten van opleidingen in het wo vragen zich soms af of de opleiding eruit haalt wat erin zit. Het aanleren van vaardigheden gaat naar hun mening in een aantal gevallen gepaard met onnodig papierwerk en reflectie, terwijl er te weinig begeleiding, echte lesuren en diepgang is. Ook uit de studentenmonitor blijkt dat veel studenten willen dat de opleiding meer diepgang en een hogere moeilijkheidsgraad krijgt.

In juni 2008 is een meerjarenafspraak gemaakt tussen de HBO-raad en de minister van OCW als uitwerking van de *Strategische Agenda Het Hoogste Goed*. Een van de afspraken betreft de versterking van de propedeutische fase. Hogescholen bekijken – in overleg met de student – of deze bij de voor hem of haar passende opleiding

studeert. Intake- en studiekeuzegesprekken kunnen duidelijkheid scheppen over de opleiding, de wederzijdse verwachtingen en beschikbare ondersteuning. Samen met de onderwijs- en examenregeling kan een intake- of studiekeuzegesprek bijdragen aan een duidelijkere structuur en zo onvrede bij studenten over het serviceniveau wegnemen. Bovendien kunnen in een intake- of studiekeuzegesprek afspraken worden gemaakt over het wegwerken van achterstanden en kunnen studenten eventueel gewezen worden op andere opleidingsmogelijkheden die hun wellicht meer kans bieden om een kwalificatie voor het onderwijs te halen bijvoorbeeld op het niveau van *associate degree*.

Waar het gaat om verbeteringen in de structuur en organisatie van de opleidingen zijn de besturen van de lerarenopleidingen primair verantwoordelijk. Hoewel ik hierin niet wil treden, wil ik het komende jaar wél verbeteringen zien op dit punt. Een aantal scholen heeft in het afgelopen jaar al betere afspraken gemaakt tussen student en school over wat men van elkaar mag verwachten, meer contacturen en betrouwbare roosters. Ik zal regelmatig gesprekken voeren met studenten om de vinger aan de pols te houden en ik zal mijn ervaringen betrekken bij mijn overleg met de HBO-raad.

Vakkenpakketeisen

Een aansluitend, verplicht vakkenpakket in de vooropleiding – vooral in het mbo – kan er aan bijdragen dat meer studenten zonder achterstand beginnen aan een lerarenopleiding. Ik zal de Onderwijsraad daarom vragen mij op korte termijn te adviseren over de eisen die gesteld moeten worden aan het vakkenpakket in met name het mbo.

Summercourses

In de nota *Meesterschap* beschrijft de HBO-raad zijn voornemen om gaten in de kennis van aankomende studenten aan de lerarenopleidingen eerder in beeld te brengen en weg te werken. Daarvoor wil de raad onder andere de intake verbreden en intensievere deficiëntieprogramma's aanbieden. Ik sta achter het voorstel van de HBO-raad om in het verlengde van deze intake-gesprekken met *summercourses* voorafgaand aan de opleiding achterstanden in kennis en studievaardigheden weg te werken. Ik nodig de HBO-raad uit afspraken te maken met de sectoren vo en bve over het aanbod van *summercourses* aan instromende studenten. Ik ben bereid deze *summercourses* tijdelijk te ondersteunen.

Meer diversiteit

Bij de behandeling van het *Convenant LeerKracht van Nederland* (juni 2008) heeft de Tweede Kamer aandacht gevraagd voor het aandeel mannelijke leraren op de basisschool. De voorstellen in deze kwaliteitsagenda en de reeds gemaakte afspraken over salarisontwikkelingen in het basisonderwijs moeten de pabo aantrekkelijker maken voor mannen. Dat geldt vooral voor het versterken van excellentie en de scherpere eindtermen (zie ook het kader *Pabo's: diversiteit* op blz. 25). Hiermee kunnen belangrijke bezwaren van mannen worden weggenomen en de instroom en het rendement van mannen daardoor stijgen.¹² Daarnaast moet het intake- en studiekeuzegesprek studenten beter voorbereiden op wat komen gaat. Dit zal er aan bijdragen dat het opleidingsrendement van de lerarenopleidingen stijgt, vooral onder groepen die een bovengemiddelde uitval hebben, zoals mbo'ers en allochtone studenten.

Ik vind het een goede zaak wanneer individuele instellingen de eigen doelstellingen voor instroom, doorstroom en rendement (van doelgroepen) op de lerarenopleidingen vastleggen en rapporteren over de ontwikkeling ervan. Aandacht voor niveau en prestatie zal de reputatie van de lerarenopleidingen immers versterken en de opleidingen aantrekkelijker maken voor alle doelgroepen. Ik bespreek met de HBO-raad hoe het vastleggen van dergelijke afspraken voor de lerarenopleidingen tot stand kan komen.

¹² Gerda Geerdink, *Diversiteit op de pabo, sekseverschillen in motivatie, curriculumperceptie en studieresultaten*, 2007.

In mei 2008 zijn sectorbrede afspraken gemaakt over rendement en bijbehorende ondersteuning op de vijf hogescholen in de Randstad. Dat is van belang omdat het aandeel allochtone studenten (en ook de potentiële winst in rendement) daar het hoogst is. De afspraken zijn vastgelegd in het *Convenant Meer studiesucces voor allochtone studenten aan de Randstadhogescholen*.

De middelen uit dit convenant zullen ook ingezet moeten worden voor studenten op de lerarenopleidingen. Tevens zijn voor de lerarenopleiding in het hbo extra middelen beschikbaar gesteld voor het wegwerken van achterstanden op het gebied van rekenen en taal. Ik ga er bovendien vanuit dat instellingen optimaal gebruik zullen maken van goede voorbeelden op het gebied van diversiteit (zoals ontwikkeld door de projecten *Full Color* en *PaBoys* van het Sectorbestuur Onderwijsarbeidsmarkt (SBO)).

Pabo's: diversiteit

Allochtone studenten

Een relatief groot deel, 40%, van de nieuwe studenten op de pabo's komt van het mbo. Van de instromende allochtone studenten op de pabo's komt zelfs meer dan 60% van het mbo. Na 5 jaar is 65% van de autochtone studenten met een mbo-vooropleiding afgestudeerd, dat is iets minder dan autochtone studenten met havo (69%). Van de allochtone studenten die van het mbo komen is maar 39% afgestudeerd, terwijl van degenen die via de havo instromen 53% is afgestudeerd. Het SBO heeft onderzoek laten doen naar de hoge uitval van allochtonen. Ze hebben niet alleen vaker last van achterstanden en moeite om aan te sluiten bij de verwachtingen en verplichtingen op de pabo. Allochtone uitvallers geven ook vaker aan zich niet 'thuis' voelen op de opleiding, wat te maken kan hebben met sociale integratie, cultuurverschillen of gevoelens van ongelijkheid.

Mannelijke studenten

Onderzoek in opdracht van het SBO toont aan dat mannelijke leraren op de basisschool in de minderheid zijn door negatieve beelden over beloning, loopbaanperspectief en de inhoud van de functie en opleiding. De hoge uitval op de lerarenopleidingen van mannen wordt o.a. veroorzaakt door de structuur, het niveau en de eenzijdige focus. Op de pabo schrijven zich jaarlijks vijf keer meer vrouwen in dan mannen. Deze verhouding wordt nog schever door de hoge uitval van mannen. 30% van de mannelijke voltijdstudenten vertrekt in het eerste jaar, bij de vrouwen is dat 20%. Na drie jaar is de helft van de mannen vertrokken, bij de vrouwen is dat 30%.

Marc van Zanten

Docent rekenen-wiskunde
en didactiek, Hogeschool
Edith Stein, Hengelo

"De toets stimuleert tot leren"

Op alle Pabo's moeten studenten verplicht aan het begin van hun studie een reken- en een taaltoets afleggen. Zij moeten deze toetsen halen om hun opleiding te kunnen voortzetten. Vaak volgen studenten daarom een zomercursus.

"Door de landelijke afspraken over het taal- en rekenniveau is het voor instromende studenten vanzelfsprekend geworden om aan hun eigen niveau te werken. We merken dat studenten daarvoor veel gemotiveerder zijn dan voorheen. Die houding is merkbaar tijdens de zomercursus die we voorafgaand aan de opleiding aanbieden, maar ook gedurende de rest van de studie. De toets stimuleert studenten tot leren en daar kunnen we daarna op verder bouwen."

"Bovendien versterkt het behalen van de toets het zelfvertrouwen van de studenten. Studenten zijn vaak onzeker over hun rekenkwaliteiten en dat weerhoudt ze ervan om een goede rekenles te kunnen geven. Tijdens de opleiding besteden we daarom extra aandacht aan versterking van het zelfvertrouwen en plezier hebben in rekenen-wiskunde. Maar het halen van de instroomtoets draagt bij aan de zekerheid van studenten over hun kwaliteiten."

"Toch moet je kritisch blijven over wat je kunt concluderen op basis van de instroomtoets. Die maakt misschien duidelijk of aankomende studenten het taal- en rekenniveau van de pabo aankunnen, maar dat is lang niet hetzelfde als kunnen lesgeven in rekenen-wiskunde. Ik vind het jammer dat de toets weinig zegt over de 'gecijferdheid' van studenten. De rekenvaardigheid wordt getoetst, maar de manier van redeneren en de didactische capaciteiten blijken niet uit de uitslag. Natuurlijk ligt daar ook onze taak; wij zorgen ervoor dat studenten die vaardigheden ontwikkelen tijdens de opleiding. Niet alle capaciteiten hoeven even sterk aanwezig te zijn bij aanvang van de studie. Wel moet van meet af aan duidelijk zijn dat het op de pabo om méér gaat dan rekenvaardigheid alleen."

2.3 Opleiden in de school structureel verankeren

Ik wil opleiden in de school structureel verankeren in het onderwijsstelsel. Studenten, opleiders, schoolopleiders, schoolbesturen en leraren zijn allemaal enthousiast over de partnerschappen tussen scholen en opleidingen (verder te noemen opleidingsscholen), vanwege de kwaliteit en de aantrekkelijkheid voor studenten. Daarom streef ik naar een verdubbeling van het aantal studenten dat per jaar een duale opleiding volgt: van zo'n 4.000 nu naar 8.000 in 2011.

Keurmerk voor een opleidingsschool

Om de kwaliteit te garanderen, laat ik een keurmerk ontwikkelen voor opleidingsscholen. Dat keurmerk wordt een voorwaarde voor extra financiering voor een select aantal opleidingsscholen. Het keurmerk zal vanaf het studiejaar 2009-2010 verleend worden.

Voor het keurmerk gelden de volgende voorwaarden:

- ⌘ Opleidingsscholen voldoen aan alle kwaliteitscriteria voor de opleidingsschool. Deze criteria zal ik eind 2008 vaststellen.
- ⌘ De inspectie en de NVAO vinden dat het primaire proces van school en lerarenopleiding 'van ontegenzeggelijke goede kwaliteit' zijn.
- ⌘ Er wordt een substantieel aantal studenten opgeleid, dus meer studenten dan de school zelf nodig heeft.

Studente, werkbezoek aan lerarenopleiding juni 2008

"Op de werkvloer leer en ervaar je dingen die je niet in de boeken terugvindt, bijvoorbeeld persoonlijke gesprekken en de vertrouwensband met leerlingen."

Ik zal de NVAO verzoeken om als onafhankelijke accreditatieorganisatie het keurmerk te verlenen. De NVAO stemt de verlening van het keurmerk af met de inspectie. Tijdens de reguliere accreditatierondes van lerarenopleidingen kan getoetst worden of de opleidingsschool voldoet aan de kwaliteitscriteria en voorwaarden voor het keurmerk. De lerarenopleidingen blijven eindverantwoordelijk voor de diploma's en daarmee verantwoordelijk voor de kwaliteit van de afstuderende leraren.

Keurmerk voor academische opleidingsschool

De academische opleidingsschool is veel nieuwer dan de opleidingsschool. Ze vraagt ook meer van de scholen, omdat het opleiden van leraren verbonden moet zijn aan schoolontwikkeling, innovatie en onderzoek. Daarom zal ik doorgaan met dieptepilots voor de academische opleidingsschool. De pilots zijn bedoeld om praktijkvoorbeelden verder te ontwikkelen en om de kwaliteitscriteria voor de academische opleidingsschool verder te onderzoeken. Dit kan wellicht leiden tot aanvullende kwaliteitscriteria en voorwaarden voor een keurmerk voor academische opleidingsscholen. Voor de academische opleidingsscholen zal in elk geval de aanvullende voorwaarde gelden dat onderzoek in de school is gekoppeld aan schoolontwikkeling en -innovatie en dat de resultaten breder toepasbaar zijn dan op de eigen school.

Lerarenopleider, rondetafel april 2008

“Schoolopleiders (de opleiders in de school) zijn volwaardige lerarenopleiders en dienen dan ook zo toegerust te worden, bijvoorbeeld met trainingen, maar ook met vakbekwaamheidseisen.”

Ik vind dat ook de partnerschappen van academische opleidingsscholen uiteindelijk aan het keurmerk van de opleidingsschool moeten voldoen. Dat betekent dus dat het bezit van het keurmerk voor de opleidingsschool een voorwaarde is om een keurmerk te verkrijgen voor de academische opleidingsschool. Ik zet in op een regeling voor de academische opleidingsscholen voor de schooljaren 2009-2010 en 2010-2011.

Opleiden in de school

Opleiden in de school houdt in dat scholen voor po, vo en mbo, onderwijspersoneel op de (toekomstige) werkplek opleiden. De scholen doen dat met de hbo lerarenopleidingen, de universitaire lerarenopleidingen en de regionale opleidingscentra (als het om onderwijsassistenten gaat). Een opleidingsschool is een school waar een relatief groot deel van de formatie wordt bezet door leraren die nog in opleiding zijn en die veelal na afronding van de lerarenopleiding op een andere school werk zullen moeten vinden. Een academische opleidingsschool is een school die de opleidingsfunctie combineert met op de praktijk gericht onderzoek, innovatie en schoolontwikkeling.

De voorbereidingen

Mede op advies van de Onderwijsraad uit 2005 startte voormalig minister Van der Hoeven met een regeling *dieptepilots opleiden in de school*, in de vorm van opleidingsscholen en academische opleidingsscholen. De pilots waren een vervolg op vele projecten voor het samen opleiden van leraren door lerarenopleidingen en afnemende scholen. Het subsidiëren van 37 dieptepilots in 2006 heeft ertoe geleid dat deze projecten konden worden uitgebouwd tot goede praktijkvoorbeelden. Eind 2008 ontvang ik de resultaten van het onderzoek naar de dieptepilots met antwoorden op de vraag aan welke kwaliteitscriteria opleiden in de school zou moeten voldoen en wat deze manier van duaal opleiden kost. In afwachting van een definitieve invulling voor opleiden in de school is aan 33 kansrijke dieptepilots opnieuw subsidie toegekend.

De Hogeschool Utrecht en de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen ontwikkelden eigen keurmerken. Opleidingen en scholen hebben goede ervaringen opgedaan met de ontwikkeling van deze keurmerken. De in de Algemeen Directeuren Overleg van Educatieve Faculteiten (ADEF) samenwerkende tweedegraadslerarenopleidingen ontwikkelen nu – op basis van de keurmerken van lerarenopleidingen – een gezamenlijk keurmerk. Verder heeft de Onderwijsraad in 2001 en 2005 adviezen uitgebracht over opleiden in de school en modellen om leraren op te leiden. De NVAO en de inspectie hebben geadviseerd over het toezicht op opleiden in de school. Dat heeft geleid tot een toetsingskader. Al die ontwikkelingen en ervaringen kunnen bijdragen aan een door de NVAO te verlenen keurmerk voor de opleidingsschool (zie blz. 27).

Henk Stuart

Opleider in de school,
Pieter Brueghelschool,
Arnhem (een van de
opleidingsscholen De
Basis)

“Een student kan erg inspirerend zijn!”

“Ik vind het een prachtig concept! Sinds drie jaar doet onze school mee met de ‘dieptepilot opleiden in de school’ waarbij studenten worden opgeleid in de praktijk. Het mooie van dit project is dat het de kloof tussen theorie en praktijk overbruggt, zowel voor studenten als voor onze mentoren. Het leerproces is namelijk wederzijds: wij geven studenten inzicht in de ontwikkelingslijnen van onze school, en andersom brengen de studenten verse kennis de school in.”

“Om het ‘wederzijds leren’ goed te laten verlopen is het belangrijk dat zowel studenten als docenten zich veilig voelen, zodat ze durven te experimenteren en grenzen op te zoeken. Pas dan kan een student bijdragen aan onze kwaliteit door bijvoorbeeld feedback te geven op onze methode en aanpak. Daarvoor is het van belang dat we elkaar als gelijkwaardige respecteren en dezelfde taal leren spreken.”

“Studenten vinden de ‘lange stage’ ideaal. Ze hebben het gevoel al echt iets bij te dragen aan het onderwijs en bovendien inzicht te krijgen in de taken die bij het vak horen. De studenten leren bij ons hoe belangrijk het is wat ze op de lerarenopleiding leren. In de praktijk merken ze dat de theorie onmisbaar is als je voor de klas staat. Bovendien leren ze dat je als docent ook een flinke verantwoordelijkheid hebt.

Het mooie van deze opleidingsmethode is dat de studenten vraaggericht worden opgeleid. Vragen waar ze bij ons in de praktijk tegen aanlopen, bepalen voor een deel wat ze leren. Natuurlijk worden ze daarnaast ook begeleid door vakdocenten van de pabo, maar de vragen van een student kunnen erg inspirerend zijn!”

“Het is nu zaak om de pilot-fase af te sluiten. Enerzijds moet er nagedacht worden over hoe we deze opleidingsvorm op een betaalbare manier een volwaardige plek binnen de lerarenopleiding kunnen geven. Anderzijds is het voor ons – als opleidingsschool – belangrijk dat we ons beter gaan profileren zodat studenten weten wat ze bij ons kunnen leren. Op welke gebieden ze bij ons de koppeling tussen theorie en praktijk kunnen maken. Want die koppeling staat voorop.”

2.4 Tot slot: belangrijke randvoorwaarden

Om de doelen van deze Kwaliteitsagenda te halen, moet aan een aantal belangrijke voorwaarden worden voldaan. Een van die voorwaarden is dat lerarenopleiders hun vak verstaan en zich kunnen blijven ontwikkelen.

In juni 2008 hebben minister Plasterk en de HBO-raad afgesproken dat 70% van de docenten in het hbo in 2014 over een mastergraad beschikt.¹³ Verder is afgesproken dat 10% van de docenten in 2017 beschikt over een PhD of participeert in een promotietraject.

Student universitaire lerarenopleiding, rondetafel april 2008

“Het gaat te vaak alleen over de studenten en de opleidingen, terwijl er ook meer aandacht mag komen voor de kwaliteit en professionaliteit van de lerarenopleiders.”

In het kader van het *Convenant LeerKracht van Nederland* zal deze ambitie financieel worden ondersteund. Voorwaarde is wel dat de sociale partners in het hbo het eens worden over de uitwerking van de afspraken. Individuele docenten in het hbo kunnen daarnaast een beroep doen op de lerarenbeurs voor scholing.

In deze kwaliteitsagenda wil ik in aanvulling op deze afspraken de verdere ontwikkeling van een beroepsstandaard en registratie van lerarenopleiders ondersteunen. Daarnaast zal ik investeren in lectoraten in het hbo. Ook zal ik met de VELON en de lerarenopleidingen het gesprek aangaan over terugkeer van de bevoegdheidseis (minimaal eerstegraads) voor alle docenten van lerarenopleidingen.

Tenslotte wil ik afspraken maken met roc's en de desbetreffende lerarenopleidingen over betere pedagogisch-didactische scholing in het beroepsonderwijs. Het gaat om de volgende zaken:

- ❑ de eisen aan het getuigschrift pedagogisch-didactische scholing WEB;
- ❑ de vaststelling in welke mate de leraar al aan die eisen voldoet;
- ❑ de vaststelling van scholing en begeleiding die nog nodig is;
- ❑ de rol daarbij van docent, roc en lerarenopleidingen;
- ❑ de inhoud van het afsluitende 'examen'.

¹³ Het gaat om een meerjarenafspraak ter uitvoering van Het Hoogste Goed, de strategische agenda voor het hoger onderwijs-, onderzoek- en wetenschapsbeleid, die aansluit op het Convenant LeerKracht van Nederland.

Beroepsstandaard en registratie voor opleiders

Ik zal eenmalig bijdragen aan de verdere ontwikkeling van een beroepsstandaard en een bijbehorende registratieprocedure door de VELON, de beroepsgroep van lerarenopleiders. De VELON heeft daarvoor de Stichting Registratie Lerarenopleiders (SRLo) in het leven geroepen. De beroepsgroep stelt zich ten doel de beroepsstandaard verder te ontwikkelen en minimaal twee registers te ontwerpen: voor competente lerarenopleiders en voor expertlerarenopleiders. De registratieprocedures staan open voor zowel opleiders van lerarenopleidingen, als voor schoolopleiders. VELON-SRLo streeft ernaar dat het over enkele jaren vanzelfsprekend is dat een lerarenopleider in een van de registers staat.

Lectoren aan lerarenopleidingen

Om de kwaliteit van het opleiden te verhogen, investeer ik ook in het lectoraat in het hbo. Daarmee volg ik het advies van de Commissie Leraren. Die stelde dat er meer lectoren moeten komen voor de *evidence based* benadering in de lerarenopleidingen. Er zijn nu 43 lectoraten, maar de lerarenopleidingen krijgen ruimte om meer lectoren aan te stellen. Lectoren moeten de verbinding leggen tussen het onderwijs aan de hogeschool, de praktijk en toegepast onderzoek. Ze geven leiding aan kenniskringen van docent-onderzoekers en mensen uit het werkveld.

Ik wil de uitbreiding van het aantal lectoren vanaf het studiejaar 2008-2009 financieel steunen, op basis van voorwaarden die ik met de lerarenopleidingen zal uitwerken. Lectoraten bevorderen een actief onderzoekende houding van de opgeleiden, in dit geval van de leraar. Ik vind het belangrijk dat lectoren die in het bijzonder zijn gericht op de *evidence based* benadering in de lerarenopleidingen, zelf nadrukkelijk zijn ingeschakeld in het primaire proces binnen de lerarenopleiding en een substantieel deel van hun tijd besteden aan het verzorgen van onderwijs.

Verder is intensieve samenwerking met scholen nodig. De onderwijspraktijk levert dan de casuïstiek voor onderzoek en de resultaten worden direct getoetst in de onderwijspraktijk. Leraren uit scholen kunnen daarin een essentiële rol vervullen. Het belang van een wetenschappelijke benadering op lerarenopleidingen en een actieve rol daarin voor leraren wordt onderschreven door OESO onderzoek¹⁴ en aanbevelingen van het European Network on Teacher Education Policies (ENTEP).¹⁵ De pilots van opleiden in de school en de regionale samenwerkingsverbanden zijn een uitstekende kans voor lerarenopleidingen, lectoren en scholen om structurele relaties aan te gaan.

¹⁴ OESO, *Teachers Matter, attracting, developing and retaining effective teachers*, 2005, p.122.

¹⁵ ENTEP, *The Bologna process and teacher education structures in Europe*, 2008, p.3.

'Krachtig meesterschap'

3 Meer academici voor de klas, een grotere kweekvijver

Om het lerarentekort aan te pakken, moeten we de kweekvijver van leraren vergroten en beter benutten.¹⁶ In het *Actieplan LeerKracht van Nederland* hebben we al extra inspanningen aangekondigd voor het verbeteren van de instroom in de hbo-kopopleiding en de inzet van promovendi voor de klas. Het voornemen is om voor zij-instroom een specifieke voorziening op te nemen in de regeling van de *Lerarenbeurs voor scholing*.¹⁷

Maar er is meer mogelijk. Het wo leidt tot nu toe een bescheiden aantal leraren op. Daar wil ik verandering in brengen. Op de universiteiten, waar de kwaliteit op dit moment goed geborgd is, moet de winst dan ook vooral behaald worden bij het vergroten van de instroom.

Het hbo neemt een andere positie in dan het wo. De sector onderwijs is de grootste van het hbo; zo'n 20% van de hbo-studenten studeert aan een lerarenopleiding. Dit betekent dat de capaciteit niet veel groter kan worden, omdat het ten koste zou gaan van andere sectoren. Voor het hbo ligt de prioriteit daarom bij verbetering van de kwaliteit van de instroom, de aantrekkelijkheid en het rendement van de opleiding (zie hoofdstuk 2).

¹⁶ Onderzoek van McKinsey benadrukt het belang van flexibele routes naar het leraarsvak om én jonge getalenteerde mensen aan te trekken én oudere mensen met meer ervaring. Bron: McKinsey, *How the world's best performing school systems come out on top*, 2007, p.19.

¹⁷ Ministerie van OCW, *Nota Werken in het Onderwijs 2009*, 2008.

¹⁸ Ministerie van OCW, *Kerncijfers 2003-2007*, 2007, p.21 en 117.

In 2007 studeerden in totaal 620 studenten af aan een universitaire lerarenopleiding op een totaal van zo'n 30.000 afgestudeerden in het wo. Ter vergelijking: in hetzelfde jaar studeerden 10.940 hbo-studenten af aan een lerarenopleiding op een totaal van 59.600 afgestudeerden in het hbo.¹⁸

Ik wil dat meer studenten in het wo tijdens hun opleiding kennis maken met het leraarschap. Als we meer wo-studenten weten te interesseren voor het beroep van leraar vergroten we de kweekvijver en verhogen we de kwaliteit van het onderwijs. Met de universiteiten wil ik dan ook afspreken dat zij een groter aandeel leveren bij het opleiden van leraren. De belangrijkste mogelijkheden zijn dat de universiteiten bijdragen aan de opleiding van leraren voor vmbo-tl en de eerste drie jaar van havo/vwo en aan excellente routes naar het leraarschap in het po (de academische pabo).

Onderwijsdeskundige, rondetafel februari 2008

“Universiteiten engageren zich te weinig met het leraarschap; nog geen 3% van de masterstudenten wordt tot leraar opgeleid. Universiteiten moeten zich daarvoor veel sterker maken.”

Kansen voor het vergroten van de kweekvijver zie ik daarnaast bij het stimuleren van flexibele trajecten naar het leraarschap. Universiteiten, hogescholen en bedrijven kunnen een belangrijke rol spelen in een vroegtijdige kennismaking van studenten met het vak van leraar.

3.1 Meer academici voor de klas

Universitaire bachelors halen bevoegdheid

Ik wil dat er meer academici aan het werk gaan in het onderwijs. Om dat te bereiken is het belangrijk dat de universiteiten aantrekkelijke routes aanbieden naar het leraarschap. Het is ook essentieel dat de scholen voor vo banen aanbieden in een uitdagende omgeving.

Ik heb met de universiteiten afgesproken dat zij samen met het vo-veld een *educatieve minor* ontwikkelen voor de bachelorfase van een flink aantal opleidingen. De bachelorstudent die voor die minor kiest, wordt voorbereid op het verzorgen van onderwijs in zijn vak in vmbo-tl en de eerste drie jaren van havo en vwo. Daarom is zijn bevoegdheid beperkt tot dat deel van het onderwijs. In een latere fase kunnen studenten dan eventueel doorstromen naar een educatieve master om een

eerstegraadsbevoegdheid te halen. Ook kunnen studenten tijdens een reguliere master naast hun studie – in plaats van de gebruikelijke bijbanen – aan de slag in het onderwijs. Over de precieze uitwerking (waaronder de noodzakelijke juridische basis) en implementatie van deze maatregel voer ik overleg met universiteiten en het vo-veld.

Ik stel een monitor in om dit traject goed te volgen.

3.2 Meer excellentie; nieuwe initiatieven

Ik wil experimenten op het gebied van excellentie, waaronder de academische pabo, stimuleren. Daarbij worden studenten geheel of gedeeltelijk op academisch niveau opgeleid tot leraar basisonderwijs. Vaak zijn de universitaire opleidingen onderwijskunde en pedagogiek erbij betrokken. De academische pabo is een nieuwe, interessante weg naar het leraarschap, die scholen voor po de kans biedt om academisch geschoolde leraren aan te nemen. De eerste ervaring leert dat zich voor deze opleiding meer jongens aanmelden. Ik wil dit type initiatieven de komende jaren ook tijdelijk financieel stimuleren.

Anneke Wegstapel

Student, academische
pabo te Utrecht

“Iedereen heeft er zin in”

Dit studiejaar start voor het eerst een pabo op universitair niveau: de Universiteit Utrecht heeft samen met de Hogeschool Utrecht een academische pabo opgericht. Van het grote aantal aanmeldingen, begint in september ongeveer een derde met de opleiding. Het initiatief sluit aan bij de doelstelling van staatssecretaris Van Bijsterveldt om meer academici voor de klas te krijgen. Anneke Wegstapel is een van de studenten van de eerste lichting.

“Ik ben pas net begonnen maar je merkt nu al dat iedereen er zin in heeft. Iedereen die hier nu aan de slag gaat, heeft affiniteit met kinderen, maar zoekt daarnaast net iets meer inhoudelijke uitdagingen. Voordat ik hier begon ben ik ook gaan kijken bij de pabo op hbo-niveau, maar daar vond ik die uitdaging niet. Ik wil namelijk graag voor de klas staan, maar daarnaast binnen een school ook een leidinggevende functie kunnen vervullen. En daarvoor moet je kennis in huis hebben.”

“Nu ik net mijn vwo heb afgerond is deze academische opleiding ideaal voor mij. Ik krijg één dag in de week les op de universiteit, één dag in de week op de hogeschool en ik loop stage. Daarnaast zal het ook veel zelfstudie zijn. En daarmee haal ik dan binnen vier jaar twee bachelors: onderwijskunde én de pabo. Dus ik ben blij met dit experiment, evenals met mijn toelating, zeker toen ik hoorde dat maar een op de drie aanmeldingen een plek heeft gekregen op deze opleiding!”

3.3 Kansen om de kweekvijver te vergroten

Een van de mogelijkheden om de kweekvijver te vergroten is dat studenten een beperkte bevoegdheid voor de onderbouw van het vo kunnen halen binnen hun universitaire vakbachelor.

Inzet bedrijfsleven

Met enkele grote bedrijven, VNO-NCW, de VO-raad en de VSNU, ben ik in overleg over de vraag of we in Nederland programma's kunnen ontwikkelen als het Engelse *TeachFirst* en het Amerikaanse *Teach for America*. In die succesvolle programma's geven uitblinkende studenten aan het begin van hun carrière een aantal jaren les op uitdagende plekken. Daarna zijn ze verzekerd van een baan bij een groot bedrijf. De programma's worden gezien als opstap naar een glansrijke carrière in het bedrijfsleven. Ik ben enthousiast over dergelijke programma's, want het mes snijdt op die manier aan twee kanten. Onderwijservaring is waardevol voor jonge mensen die het willen maken in het bedrijfsleven. Op hun beurt kunnen zij nuttig en inspirerend zijn voor het vo.

Directeur lerarenopleiding, rondetafel april 2008

“Het leraarsberoep moet een beroep zijn waarin je jezelf ontplooit. Ook zou het geïsoleerde beeld van ‘leraar voor je leven’ moeten verdwijnen. Als je een baan hebt gehad in het onderwijs moet dat een pré zijn voor een verdere loopbaan.”

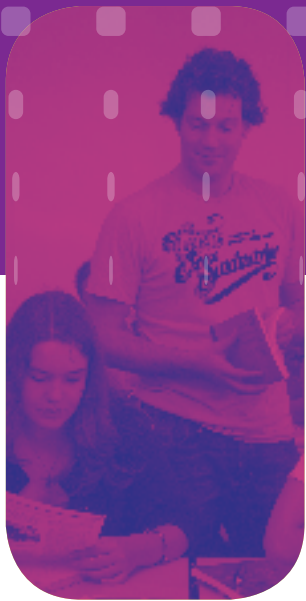
Vroege kennismaking studenten met de onderwijspraktijk

Het is belangrijk dat we de kweekvijver vergroten door studenten eerder kennis te laten maken met het leraarschap. Faculteiten van universiteiten en hogescholen kunnen dat onder andere doen door binnen de vrije keuzeruimte in de bachelorfase van opleidingen, die niet op het leraarschap zijn gericht, vakken aan te bieden ter introductie op het leraarschap. Ze kunnen ook korte oriënterende stages aanbieden of studenten onderzoekopdrachten geven die worden uitgevoerd in de onderwijspraktijk, samen met scholen. Zo krijgen studenten de kans om vrijblijvend kennis te maken met het lesgeven. Ik ben bereid samenhangende initiatieven van hogescholen en/of universiteiten eenmalig te ondersteunen.

Stimuleren initiatieven

Bij lerarenopleidingen en in het afnemende onderwijs leven innovatieve ideeën en initiatieven voor thema's als het opleiden van nieuwe en zittende leraren en het streven naar excellentie en excellente studenten. Die initiatieven wil ik ondersteunen met een tijdelijke subsidieregeling. Vanaf 2009 kunnen lerarenopleidingen in samenwerking met andere opleidingen of scholen po, vo en mbo een tijdelijke subsidie aanvragen. De voorwaarden voor de subsidie werk ik in het najaar van 2008 uit. Dit najaar al wil ik nog een impuls geven aan enkele veelbelovende initiatieven.

4 Meer variëteit in opleiding en beroep

De lerarenopleidingen zijn als eerste aan zet om de kwaliteit te versterken. In hoofdstuk 2 heb ik de maatregelen aangekondigd die me voor ogen staan bij verbetering van het eindniveau en duidelijke instroomeisen voor de lerarenopleidingen.

Tegelijkertijd moeten schoolbesturen zorgen voor een duidelijk beroepsperspectief, personeels- en opleidingsbeleid dat daarbij aansluit en een sterke schoolorganisatie. Met het *Convenant LeerKracht van Nederland* is daarvoor een stevige basis gelegd.

4.1 Een schoolorganisatie met perspectief

Meer goede leraren krijg je niet alleen met sterke lerarenopleidingen. Ook het beroepsperspectief en de schoolorganisatie moeten aantrekkelijk zijn. Het beeld van 'leraar voor het leven' die elk jaar weer dezelfde lessenserie verzorgt past daar niet bij. Een aantrekkelijk beroepsperspectief wordt in de eerste plaats bepaald door de inhoud van een functie. De ene leraar werkt graag met jonge kinderen in het basisonderwijs, de ander haalt veel voldoening uit het onderwijs in een schoolvak aan vwo'ers. Verder is ook het carrièreperspectief van belang. Een leraar moet zich verder kunnen ontwikkelen in een open en uitdagende schoolorganisatie en loopbaanstappen kunnen zetten.

Ik roep scholen op om na te denken over hun organisatie van de toekomst. Dit is met het oog op het aankomende lerarentekort, maar ook vanuit een boeiende en bindende werkgemeenschap noodzakelijk. Scholen moeten zorgen dat er meer verschillende functies binnen de teams komen: onderwijsassistenten, ondersteuners op het niveau van associate degree¹⁹ én verschillende typen leraren. Naast een eigentijdse organisatie van het onderwijs moeten scholen zorgen voor goed personeelsbeleid, verschillende leraarsfuncties waardoor leraren meer carrièremogelijkheden krijgen en een cultuur die leraren stimuleert tot voortdurende scholing en ontwikkeling.

¹⁹ LPBO, *Beroep: onderwijsondersteuner*, 2007.

In het *Convenant LeerKracht van Nederland* hebben we met de sociale partners in het onderwijs afspraken gemaakt over verbetering van de loopbaanmogelijkheden van leraren. Daarvoor komen er onder andere meer leraarsfuncties op een hoger niveau. Sociale partners zullen duidelijke criteria vastleggen voor het benoemen van leraren in hogere functies. Het vereiste opleidingsniveau zal een van die criteria zijn, net als (mede)verantwoordelijkheid voor onderwijskundig beleid en een bijdrage aan vernieuwing in het onderwijs.

Deze afspraken bieden een goede basis voor de formulering van duidelijke functieprofielen voor de verschillende leraarsfuncties in po en vo. Scholen kunnen hun personeels- en opleidingsbeleid hierop afstemmen en aantrekkelijke ontwikkelpaden afspreekten met individuele leraren.

LPBO-rapport

Kort na het bereiken van het *Convenant LeerKracht van Nederland* in april 2008, heeft het Landelijk Platform Beroepen in het Onderwijs (LPBO)²⁰ zijn rapport *Erkenning van excellentie: naar niveaudifferentiatie* aan mij aangeboden.²¹ In dit rapport stelt het LPBO dat er twee typen leraren kunnen worden onderscheiden: de startbekwame en de excellente leraar. De startbekwame leraar voldoet aan de vastgestelde bekwaamheidseisen. Voor de excellente leraar moet een apart competentieprofiel worden onderscheiden. Dit niveau bereiken leraren door een combinatie van praktijkervaring en door het verbeteren van eigen handelen in relatie tot het leren en de leeropbrengsten van leerlingen. Scholing is hierbij van groot belang. Er zijn belangrijke overeenkomsten tussen de invalshoek van het convenant en van het LPBO-rapport. Beide zijn gericht op het aantrekkelijker maken van het beroep van leraar door meer carrièreperspectief te bieden, de kwaliteit te verhogen en te differentiëren in beloning. Er is ook een belangrijk verschil. Het LPBO stelt voor

²⁰ Het LPBO heeft tot taak te rapporteren over de gewenste beroepen en kwalificaties in het onderwijs.

²¹ Het rapport is aan de Tweede Kamer aangeboden als bijlage bij deze Kwaliteitsagenda.

te differentiëren binnen de leraarsfunctie op basis van de mate waarin een leraar aantoonbaar bijdraagt aan de leerresultaten van leerlingen. Het convenant legt de nadruk op differentiatie in functies op basis van functiezwaarte en vereiste opleiding.

Op 18 juni 2008 is het LPBO-rapport op uitnodiging van het LPBO door een gezelschap van deskundigen besproken. Centraal punt in de discussie was hoe de excellente leraar kan aantonen dat hij bijdraagt aan de leerresultaten van zijn leerlingen. Het is lastig daarvoor objectieve maatstaven te vinden. Er is immers een groot aantal factoren meebepalend voor de leerresultaten van leerlingen. Daarom is grote zorgvuldigheid vereist bij invoering van niveaudifferentiatie op basis van bijdrage aan de leerresultaten. In het *Convenant LeerKracht van Nederland* is afgesproken dat de sociale partners duidelijke criteria zullen ontwikkelen op basis waarvan hogere leraarsfuncties kunnen worden onderscheiden. Ik adviseer de sociale partners bij de ontwikkeling van deze criteria het gedachtegoed van dit LPBO-rapport over het onderscheid tussen de startbekwame en de excellente leraar te betrekken.

Startende leraar, rondetafel april 2008

“Toen ik begon met werken had ik een ‘maatje’ die me op weg hielp. Dit heeft me heel goed geholpen!”

Professionaliteit vraagt onderhoud

Het is belangrijk dat het leren niet stopt nadat een student aan de lerarenopleiding is afgestudeerd. Voortdurende professionalisering moet tot de grondhouding van iedere leraar behoren. Om leraren daarbij te ondersteunen, is het belangrijk dat er in onderwijsinstellingen een op leren gerichte cultuur is. In de *Wet beroepen in het onderwijs* is het belang hiervan vastgelegd. De school heeft de opdracht ervoor te zorgen dat de leraar zijn bekwaamheid kan onderhouden. Hiertoe ontvangen scholen middelen in hun lumpsum. Uit onderzoek blijkt echter dat scholen de middelen voor scholing niet uitputten.²² Dat vind ik verontrustend. Ik roep scholen op de middelen die beschikbaar zijn daadwerkelijk in te zetten voor de scholing van het personeel en het personeel te betrekken bij de prioriteiten die in dit verband gesteld worden. Ik zal dit de komende jaren meenemen in de monitor van deze kwaliteitsagenda.

Met het *Actieplan LeerKracht van Nederland* is een extra mogelijkheid geschapen voor leraren zich verder te scholen, namelijk de *Lerarenbeurs voor scholing*. De lerarenbeurs geeft ze de kans zich eenmaal in hun loopbaan verder te scholen en bijvoorbeeld een extra bevoegdheid te halen of een vakmaster te volgen.

²² Ministerie van OCW, *Nota Werken in het Onderwijs 2008, 2007*.

Rita van Dooren

Docent Nederlands KMBO
Administratief medewerker
en facilitair medewerker,
ROC Koning Willem I
College, Den Bosch

"Lerarenbeurs geeft extra duwtje in de rug"

In juni dit jaar werd de 'Lerarenbeurs voor scholing' opengesteld. Leraren (van po tot en met hbo) kunnen met de beurs een tegemoetkoming in de kosten van les- en collegegeld, studiemiddelen en reiskosten aanvragen. Daarnaast kunnen werkgevers een vergoeding krijgen om vervanging tijdens studieverlof te bekostigen. Rita van Dooren vroeg een lerarenbeurs aan.

Met de beurs volgt ze naast haar werk de deeltijd masteropleiding 'Nederlandse taal en cultuur' aan de Universiteit van Utrecht. "De lerarenbeurs heeft me daarbij een extra duwtje in de rug gegeven. Dat er uren voor studieverlof binnen mijn aanstelling bestemd zijn, vind ik de grote winst van de beurs. Ik denk dat dit voordeel veel meer leraren over de streep gaat trekken."

Afgelopen drie jaar volgde ze de eerstegraads opleiding Master of Education Nederlands aan de Hogeschool Utrecht. Ze studeerde daar af op een actieonderzoek over schrijfvaardigheid binnen de niveau 2 opleiding Administratief Medewerker. De belangstelling voor taalbeheersingsonderzoek was daarmee gewekt. "Ik wil er meer mee doen, maar het ontbreekt me aan de wetenschappelijke onderzoeksvaardigheden en kennis. Die kan ik nu opdoen in mijn nieuwe studie."

"Ik kan iedereen in het onderwijs aanraden naast het werk te studeren. Je vakgebied staat immers niet stil. Tussentijds 'bijtanken' vergroot je carrièremogelijkheden en verhoogt de motivatie binnen je vak."

Startende leraar, rondetafel april 2008

“We worden door onze werkgever niet voldoende uitgedaagd om ons te blijven ontwikkelen. Ze stellen te weinig eisen aan het zittende personeel en aan de mensen die worden aangenomen.”

Directeuren en schoolleiders

Het management van instellingen moet ervoor zorgen dat leraren hun werk kunnen doen in een uitdagende en professionele omgeving. Voor zo'n omgeving zijn een duidelijke onderwijskundige visie nodig, een doordachte schoolorganisatie en solide financieel management. Schoolleiders en directeuren staan daarmee voor een complexe uitdaging. Ook internationaal staat het schoolleiderschap hoog op de agenda. Zo pleiten de OESO²³ en de Europese Commissie²⁴ voor een grotere rol van directeuren en schoolleiders door de volgende maatregelen:

- ⌘ De rollen en verantwoordelijkheden van directeuren en schoolleiders moeten gedefinieerd worden, omdat er onduidelijkheid bestaat over hun kerntaken. In dit verband zou nagegaan moeten worden of de huidige rollen, verantwoordelijkheden en taken van schoolleiders optimaal zijn om leerprestaties te bevorderen.
- ⌘ Er moet worden gezien of de leiderschapstaken binnen de school anders verdeeld moeten worden.
- ⌘ De professionalisering van directeuren en schoolleiders moet bevorderd worden met meer mogelijkheden voor opleidingen en trainingen voor effectief leiderschap.
- ⌘ De aantrekkingskracht van het beroep van directeur/schoolleider moet vergroot worden, door de werkomstandigheden als voldoende ondersteuning en de arbeidsvoorwaarden te verbeteren.

23 OESO, *Improving School Leadership*, 2008.
Zie ook: www.oecd.org/edu/schoolleadership.

24 Europese Commissie, *Een agenda voor Europese samenwerking op schoolgebied*, 4 juli 2008, COM (2008) 425.

25 Ministerie van OCW, *Werken aan vakmanschap. Strategische agenda beroepsonderwijs en volwasseneneducatie 2008-2011*, 2008.

In het najaar van 2008 zal ik, samen met staatssecretaris Dijksema, in overleg met beroepsgroep en scholen voor po, vo en bve nagaan wat er nodig is om het leiderschap in de school te versterken. In de *Kwaliteitsagenda VO* is al afgesproken dat de VO-raad de komende jaren zal inzetten op professionalisering en training. De besturenorganisaties kunnen hier een belangrijke bijdrage aan leveren. Ook voor de bve-sector worden belangrijke stappen gezet naar een professioneel bestuur en meer transparantie.²⁵

4.2 Meer ruimte voor focus en differentiatie

Met de *Beleidsagenda Lerarenopleidingen 2005-2008* hebben de lerarenopleidingen in het hbo afspraken gemaakt over gemeenschappelijke competentie- of uitstroomprofielen. De profielen zijn vastgelegd in het bestuurscharter *Kwaliteit vergt keuzes*. Voor de pabo bestaan twee competentieprofielen: voor het jonge en voor het oudere kind. De opleidingen voor leraren in het vo en in het bve hebben drie competentieprofielen: voor vakinhoudelijke vorming, beroepspraktijkvorming en zorgontwikkeling. Dat zorgt wel voor meer focus, maar vanuit de gesprekken met scholen, studenten en opleidingen kwam veelvuldig de wens naar voren tot smallere kwalificaties. Men heeft daarvoor verschillende redenen. Zo acht men meer diepgang mogelijk in de opleiding en wordt de opleiding aantrekkelijker voor bepaalde groepen studenten, zoals jongens op de pabo. Die zijn minder geïnteresseerd in onderwijs aan kinderen van vier tot acht, maar wel in lesgeven aan wat oudere kinderen. Ook zijn er scholen, vooral vmbo-scholen, die behoefte hebben aan leraren die meer specifiek zijn opgeleid voor het beroepsonderwijs.

Er zijn echter ook partijen die geen voorstander zijn van versmalling. Het wordt voor een school immers veel ingewikkelder om mensen met veel verschillende kwalificaties een goede plek te geven binnen de organisatie. Ook de wendbaarheid van smaller opgeleide leraren op de arbeidsmarkt neemt sterk af.

Breedte of diepte?

De Onderwijsraad pleitte recent in zijn advies *Een rijk programma voor ieder kind* voor een opleiding voor het jongere kind (0-8 jaar) en het oudere kind (6-12 jaar).

Bij de behandeling van het voorstel voor de *Wet op de beroepen in het onderwijs* in 2004 vroeg de Tweede Kamer om een eigen set van bekwaamheidseisen voor het (v)mbo. Daarop oordeelde het LPBO²⁶ dat het niet wenselijk is een afzonderlijk competentieprofiel voor de leraar (v)mbo te onderscheiden en dat nieuwe bekwaamheidseisen voor die leraar niet hoeven te worden vastgesteld.

Toch kwam het thema van de breedte van de kwalificatie in mijn recente gesprekken voor deze kwaliteitsagenda regelmatig aan de orde. Scholen voor (v)mbo en studenten die in het (v)mbo stage lopen, willen een meer gerichte voorbereiding.

Ik wil de bovengenoemde signalen serieus nemen en alle aspecten ervan goed meewegen. Dat het initiatief tot smallere opleidingen en kwalificaties uit het onderwijsveld zelf komt, weegt zwaar mee. Ik wil namelijk de garantie dat smallere opleidingen en kwalificaties aansluiten bij de behoeften van scholen en van studenten. Ik zal daarom de sociale partners in het onderwijs vragen mij te adviseren over de wenselijkheid en de mogelijkheden van een flexibeler stelsel, met smalle opleidingen en kwalificaties naast de bestaande brede opleidingen en kwalificaties. Wellicht kan de Stichting van het Onderwijs i.o. hierin een rol vervullen. De Stichting kan het LPBO hierbij betrekken.

²⁶ LPBO, *Competentieprofiel leraar (v)mbo?*, 2006.

'Krachtig meesterschap'

5 Activiteiten, monitoring en financiën

Onmiddellijk na de presentatie van deze kwaliteitsagenda start ik de gesprekken met de verschillende partners om op korte termijn tot bestuurlijke afspraken te komen. In deze paragraaf worden de activiteiten uit deze agenda samengevat.

5.1 Activiteiten

Maatregelen	Actoren	Wanneer?
Algemeen		
Debat over kwaliteitsagenda	OCW, lerarenopleidingen, koepels, afnemende veld, leraren, studenten	Oktober 2008
Tussentijdse monitorgesprekken	OCW, studenten, koepels, afnemende veld	2009-2011
De basis op orde: versterking van de kwaliteit van hbo-lerarenopleidingen		
Afspraken over ontwikkeling kennisbases, eindtermen, examens door opleidingen:	OCW, HBO-raad, VSNU	2008
⌘ 2 ^e graads opleidingen leggen gezamenlijk eindtermen en -examens voor	2 ^e graads lerarenopleidingen hbo	Eind 2008
⌘ Invoering	2 ^e graads lerarenopleidingen hbo	Studiejaar 2009/2010
⌘ Pabo's leggen gezamenlijke eindtermen en -examens rekenen & taal voor	Pabo's	Eind 2008
⌘ Invoering	Pabo's	Studiejaar 2009/2010
⌘ Pabo's leggen gezamenlijke eindtermen en -examens alle vakken voor	Pabo's	Eind 2010
⌘ Invoering	Pabo's	Studiejaar 2011/2012
⌘ 1 ^e graads hbo leggen gezamenlijke eindtermen en -examens voor	1 ^e graads lerarenopleidingen hbo	Eind 2010

'Krachtig meesterschap'

Maatregelen	Actoren	Wanneer?
Invoering	1 ^e graads lerarenopleidingen hbo	Studiejaar 2011/2012
Wo-masteropleidingen stemmen hun eindtermen af met de faculteiten. De 1^e graads lerarenopleidingen in het hbo en wo stemmen hun eindtermen onderling af	1 ^e graads lerarenopleidingen wo, faculteiten en 1 ^e graads lerarenopleidingen hbo	2008
Adviesaanvraag Onderwijsraad over externe legitimering	OCW, Onderwijsraad, Beroepsgroep leraren, Cito en NVAO	Eind 2008
Verbeteren structuur en organisatie	Lerarenopleidingen hbo	2008/2009
Voeren intakegesprekken	Lerarenopleidingen hbo	Voorjaar 2009
Adviesaanvraag Onderwijsraad vakkenpakketeisen i.s.m. toelating tot een lerarenopleidingen	OCW, Onderwijsraad	Eind 2008/ begin 2009
Afspraken over <i>summercourses</i>	OCW, HBO-raad, vo & bve sectoren	2008
Afspraken met hbo over doelstellingen en monitor instroom, rendement, uitval, naar doelgroep	OCW, HBO-raad	2008
Verankeren opleiden in de school in onderwijsstelsel (van 4.000 naar 8.000 studenten in 2011):	OCW, NVAO, inspectie, scholen & lerarenopleidingen	2008 Studiejaar 2009/2010 2009
Ontwikkelen keurmerk opleidingsscholen		
Keurmerken opleidingsscholen door NVAO		
Subsidie dieptepilots academische opleidingsschool		
Ontwikkelen keurmerk academische opleidingsscholen		2010
Afspraken over standaard en register opleiders lerarenopleidingen	OCW, SRLo	2008
Afspraken over inzet lectoren	OCW, HBO-raad, afnemende veld	2008

Maatregelen	Actoren	Wanneer?
Meer academici voor de klas, een grotere kweekvijver		
Afspraken over ontwikkeling wo educatieve minor, met monitor	OCW, VSNU, vo-veld	2008
Steun meer excellentie en initiatieven tbv vroege kennismaking studenten met de onderwijspraktijk	OCW	Najaar 2008, begin 2009 via regeling
Overleg met bedrijfsleven over TeachFirst	OCW, VSNU, VO-raad, VNO-NCW, verschillende bedrijven	Najaar 2008
Meer variëteit in opleiding en beroep		
Adviesaanvraag over wenselijkheid en mogelijkheden van een flexibeler stelsel	OCW, afnemende veld, zo mogelijk Stichting van het Onderwijs (i.o.), studenten	Eind 2008/ begin 2009
Overleg over versterking leiderschap in de school	OCW, po-, vo-, bve-veld	Najaar 2008
Onderzoek naar scholingsbudgetten	OCW	2008
Eerder aangekondigde maatregelen		
Extra investering zij-instroom	OCW	2009
Uitbreiding hbo-kopopleiding	OCW	2009
Promovendi voor de klas	OCW, VSNU	2009
Voortzetten inzet regionale samenwerkingsverbanden en landelijke expertisecentra	OCW	2009

5.2 Monitoring

De uitvoering van de maatregelen in deze kwaliteitsagenda zal kritisch worden gevolgd.

In de jaarlijkse nota *Werken in het Onderwijs* wordt de arbeidsmarktpositie van pas afgestudeerde leraren belicht. Naar aanleiding van deze kwaliteitsagenda zal ook de tevredenheid van pas afgestudeerde leraren en hun werkgevers over de voorbereiding op het leraarschap in beeld worden gebracht, zowel op landelijk als op instellingsniveau. Gegevens over de tevredenheid van studenten aan de lerarenopleidingen tijdens hun studie zijn op instellingsniveau op dit moment al openbaar beschikbaar; voor tevredenheidcijfers van pas afgestudeerde leraren is dat nu nog niet het geval. Ik wil met de instellingen afspreken dat zij deze

tevredenheidscijfers van pasafgestudeerden op instellingsniveau ontsluiten en openbaar maken. Daarbij moet uiteraard zo mogelijk worden aangehaakt bij bestaande monitoronderzoeken.

Ik zal daarnaast de inspectie vragen gedurende de looptijd van deze kwaliteitsagenda jaarlijks een monitor te verzorgen, vergelijkbaar met de monitor zoals de inspectie deze eerder omtrent de *Beleidsagenda Lerarenopleidingen 2005-2008 heeft gedaan*.²⁷ Hiermee sluit ik aan bij de rol die de inspectie al had bij de monitoring van deze beleidsagenda.

De instellingen zullen (voortvloeiend uit de afspraak in hoofdstuk 2) monitoren of en hoe de eigen doelstellingen voor instroom, doorstroom en rendement (van doelgroepen) op de lerarenopleidingen worden gerealiseerd.

Accreditatie NVAO en sectorale rapportages over excellentie

Accreditatie door de NVAO is de waarborg voor de basiskwaliteit van de Nederlandse lerarenopleidingen. Het versterken van de opleidingen van leraren moet echter niet alleen leiden tot een stevige basiskwaliteit, maar ook tot excellentie. Daarom zal ik de NVAO verzoeken om, na haar accreditaties van de lerarenopleidingen, sectorale rapportages uit te brengen. Daarin kan ook tot uiting komen aan hoeveel opleidingen de NVAO een bijzonder kenmerk of een kenmerk van bijzondere kwaliteit heeft toegekend. Dit geeft aan of opleidingen op een onderdeel bijzonder zijn of op een facet van het accreditatiekader overtuigend excellent scores.

In het kader van deze kwaliteitsagenda zullen dus indicatoren worden ontwikkeld die aspecten van de kwaliteit van de lerarenopleidingen in beeld brengen.

²⁷ Tweede Kamer, Kamerstuk 2007-2008, 27923, nr. 52.
www.tweedekamer.nl

5.3 Financiën

De uitvoering van deze kwaliteitsagenda wordt ondersteund door middelen uit het *Actieplan LeerKracht van Nederland*. Deze middelen zijn gereserveerd in artikel 9 van de begroting van het ministerie van OCW. De middelen worden langs twee sporen ingezet: verbeteren van de kwaliteit en meer academici/vergroten van de kweekvijver. Onder het eerste spoor vallen onder andere de ontwikkeling van kennisbases, eindtermen en gezamenlijke examens en opleiden in de school. Onder het tweede spoor vallen onder andere de uitbreiding van de hbo-kopopleiding, de inzet van lectoren en de tijdelijke stimuleringsregeling voor veelbelovende initiatieven van scholen en lerarenopleidingen.

In miljoenen euro's	2008	2009	2010	2011
Verbeteren kwaliteit	4,8	9,0	15,6	19,6
Meer academici/vergroten kweekvijver	3,8	12,5	22,9	18,9
totaal	8,6	21,5	38,6	38,5

Bronvermelding

CHOICE, *Tien jaar patronen en trends in 'student satisfaction' in Nederland, een analyse van oordelen uit de Keuzegidsenquête en de Nationale Studenten Enquête 1996-2005*, 2008.

Commissie Dijsselbloem, *Tijd voor Onderwijs*, 2008.

Commissie Meijerink, *Over de drempels met taal en rekenen*, 2008.

Commissie Leraren, *LeerKracht!: Advies van de Commissie Leraren*, 2007.

Europese Commissie, *Een agenda voor Europese samenwerking op schoolgebied*, 4 juli 2008, COM (2008) 425.

European Network on Teacher Education Policies (ENTEP), *The Bologna process and teacher education structures in Europe*, 2008.

Gerda Geerdink, *Diversiteit op de pabo, sekseverschillen in motivatie, curriculumperceptie en studieresultaten*, 2007.

HBO-raad, *Feiten en Cijfers*, 5 augustus 2007, www.hbo-raad.nl.

HBO-raad, *Meesterschap: Basis voor een evenwichtige toekomst; Nota lerarenopleidingen*, 2008.

Inspectie van het Onderwijs, *Monitor beleidsagenda lerarenopleidingen 2005-2008*, 2008.

Landelijk Platform Beroepen in het Onderwijs, *Beroep: onderwijsondersteuner*, 2007.

Landelijk Platform Beroepen in het Onderwijs, *Competentieprofiel leraar (v)mbo?*, 2006.

Landelijk Platform Beroepen in het Onderwijs, *Erkenning van excellentie: naar niveaudifferentiatie*, 2008.

McKinsey, *How the world's best performing school systems come out on top*, 2007.

Ministerie van OCW, *Beleidsagenda Lerarenopleidingen 2005-2008*, 2005.

Ministerie van OCW, *Kwaliteitsagenda Primair Onderwijs: Scholen voor morgen*, 2007.

Ministerie van OCW, *Actieplan Leerkracht van Nederland*, 2007.

Ministerie van OCW, *Het hoogste Goed, strategische agenda voor het hoger onderwijs, onderzoeks- en wetenschapsbeleid*, 2007.

Ministerie van OCW, *Kerncijfers 2003-2007*, 2007.

Ministerie van OCW, *Werken aan vakmanschap. Strategische agenda beroepsonderwijs en volwasseneneducatie 2008-2011*, 2008.

Ministerie van OCW, *Convenant LeerKracht van Nederland*, 2008.

Ministerie van OCW, *Nota Werken in het Onderwijs 2008*, 2007.

Ministerie van OCW, *Nota Werken in het Onderwijs 2009*, 2008.

Ministerie van OCW, *Kwaliteitsagenda Voortgezet Onderwijs, onderwijs met ambitie, samen werken aan kwaliteit in het Voortgezet Onderwijs*, 2008.

OESO, *Teachers Matter, attracting, developing and retaining effective teachers*, 2005.

OESO, *Improving School Leadership*, 2008. Zie ook: www.oecd.org/edu/schoolleadership.

Onderwijsraad, *Opleiden voor de school*, 2004.

Onderwijsraad, *Een rijk programma voor ieder kind*, 2008.

Risbo, Erasmus Universiteit, *Waarom stoppen zoveel allochtone studenten met de Pabo?*, 2007.

SCO-Kohnstamm Instituut, *Paboys gezocht!: Wat maakt de pabo en het werken op de basisschool aantrekkelijker voor mannen*, 2004.

Tweede Kamer, *Kamerstuk 2007-2008, 27923, nr. 52*. www.tweedekamer.nl.

Bijlage Gesprekspartners

Ten behoeve van de totstandkoming van de *Kwaliteitsagenda voor het opleiden van leraren 2008-2011* zijn gesprekken gevoerd met studenten, (beginnende) leraren, lerarenopleiders, directeuren, bestuurders en werkgevers- en werknemersorganisaties in het onderwijs.

Zo zijn er rondetafelgesprekken, werkbezoeken en conferenties georganiseerd waar gesproken is met:

- Startende leraren in de verschillende onderwijssectoren (bijvoorbeeld met leraren van het Fioretti College te Lisse, het ROC Midden Nederland, de Berg en Boschschool te Bilthoven en het Da Vinci College te Leiden).
- Studenten van lerarenopleidingen (bijvoorbeeld Pabo's Rotterdam en Dordrecht, lerarenopleidingen vo en bve, universitaire lerarenopleidingen zoals Fontys en Interfacultair Centrum Lerarenopleiding, Onderwijsontwikkeling en Nascholing (ICLON)).
- Leraren uit de geledingen van Beter Onderwijs Nederland (BON), Christelijk Nationaal Vakverbond Onderwijs (CNVO), Centrale van Middelbare en Hogere Functionarissen (CMHF) en Algemene Onderwijsbond (AOB).
- Lerarenopleiders en bestuur VELON.
- Leraren en management van scholen (onder andere uit de dieptepilots Opleiden In de School en andere initiatiefrijke scholen, bijvoorbeeld het Penta College, Spijkenisse, Carmel, locatie De Thij, ROC Friesland College en het Sophianum te Gulpen).
- Directeuren en bestuurders van lerarenopleidingen, hogescholen en universiteiten.
- Leden visitatiecommissies.

Ook is er, zowel ambtelijk als door mijzelf, gesproken met de volgende organisaties (onder meer tijdens het zogenaamde *Voorzittersoverleg Convenant LeerKracht van Nederland*, op 21-08-2008):

- Werkgevers en sectororganisaties: PO-Raad, VO-raad, MBO Raad, HBO-raad, VSNU.
- Werknemersorganisaties in het onderwijs en organisaties van leraren: BON, Nederlandse Schoolleiders Academie (NSA), AOB, CNVO, CMHF en Algemene Vereniging Schoolleiders (AVS).
- VNO-NCW.

Bij de totstandkoming van de kwaliteitsagenda heb ik enkele klankbordbijeenkomsten gehouden met (onafhankelijke) deskundigen (onder andere vanuit de Onderwijsraad, NVAO, inspectie en de Commissie Leraren).